

OPINIA națională

Revistă săptămânală de informație, opinie și idei de larg
Interes național, editată de FUNDATIA "ROMÂNIA DE MÂINE"

OPINIA PUBLICĂ, DEMOCRAȚIA ȘI STATUL DE DREPT DILEMELE UNOR ABORDĂRI

Prof. dr. AURELIAN BONDREA

Nu puțini sociologi examinează manifestările opiniei publice prin prisma existenței unor poziții contrare, a unor tabere opuse în privința aprecierii fenomenelor sociale. Unii dintre aceștia consideră că, dacă există un punct de vedere comun în cadrul grupului social respectiv, nu s-ar putea vorbi despre fenomenul opinie publică. Astfel, condiționând existența opinioilor de poziții contrare din cadrul unui grup social, Georges Burdeau scrie: "O credință generalizată în interiorul grupului nu este opinie; este un element constitutiv al mentalității colective. Opinia nu apare decât odată cu diferențierile ei, pentru că o opinie presupune întotdeauna o opinie contrară. De unde rezultă că opinia implică discuții iar cu un astfel de caracter ea se plasează fără dificultate în condițiile convenabile pentru lupta politică. Ea este - s-ar putea spune - făcută pentru politică fiindcă nu dorează existența sa decât convingerii că sunt posibile mai multe opțiuni"¹⁾.

Se pare că asemenea abordări confundă procesul de formare a opiniei publice în contextul unui grup

social, unei categorii sociale, cu opinia publică însăși. Realitatea este că în cadrul formării opiniei publice există confruntări de păreri, se exprimă poziții diferite, iar până se formează un punct de vedere relativ comun, pot avea loc succesișe discuții, controverse. Dar lupta de opinii individuale, curentele de orientări care cuprind colective mai mari sau mai mici nu constituie încă o opinie publică. Opinia publică este exprimată de punctul de vedere comun, mai general, dar nu unic și "unificator", punct de vedere condiționat nu de tabere contrare în cadrul aceleiași clase sociale, ci de convergență în ce privește conținutul părerilor.

Pe plan național există, întradevar, tabere contrare, puncte de vedere deosebite, dar acestea sunt între opinioile publice ale diferitelor categorii sau clase sociale. Unii sociologi preferă teoria potrivit căreia opinia publică nu se divide după criterii sociale, că în anumite privințe ea ar fi una și aceeași pentru întreaga națiune care, bineînțeles, ar fi reprezentată de cercuri conduceătoare.

Deși în general există o largă recu-

noaștere că opinia publică reprezintă un fenomen al conștiinței sociale, în ce privește locul pe care ea îl ocupă în societate, ca mijloc de influențare a activității oamenilor, prin conținut și prin forma ei de manifestare aparține ideologiei sociale sau psihologiei sociale.

În legătură cu asemenea teză există aprecieri contradictorii. Printre sociologii francezi, Georges Burdeau consideră că "opinia este totodată imperativă și neficace"²⁾. Același lucru îl susține Jean Stoetzel care afirmă că "opiniile și credințele sunt procese superficiale și efemere, simple riduri pe marea conștiință, neputincioase să zdruncine profunzimile"³⁾. Un alt autor, ocupându-se de "progresul sau declinul omului", apreciază că "orice ameliorare durabilă a conduitelor oamenilor trece printr-o mutație în mediul lor ambiant", de unde rezultă că nu se poate schimba omul fără a schimba cadrul său de viață⁴⁾.

În fapt, în orice context social, opinia publică este o formă specifică de manifestare a conștiinței oamenilor, care se definește prin caracterul generalizat al aprecierilor, al părerilor enunțate, însuțind astfel atât valori cognitive cât și convingeri morale ce se manifestă în conduite, în relațiile de conviețuire socială.

(Continuare în pag. 6)

Încă din secolul trecut, când ele au luat forma unor atenee populare, unor cămine culturale, unor școli populare sătești, ateliere sau școli de meserii, dar și forma unor societăți culturale, fundații sau ligi. Menționăm în acest sens Societatea ASTRA din Transilvania al cărei rol de importanță națională este bine cunoscut. Înființată în anul 1861 și având ca întâiul ei președinte pe mitropolitul Andrei Șaguna, personalitate remarcabilă nu numai a Bisericii Strâmoșești, ci deopotrivă a culturii și aspirațiilor românilor din Ardealul aflat sub stăpânire străină, această Societate a desfășurat o amplă activitate de ridicare a nivelului cultural în cele mai îndepărtate sate și în modul acesta a contribuit la dobândirea de către români a unor drepturi politice, cunoscut fiind că în perioada respectivă neștiutorii de carte nu se bucurau de aceste drepturi.

Acad. RADU P. VOINEA

Oricât de perfecționat ar fi învățământul, el nu poate oferi absolventului toate cunoștințele de care acesta va avea nevoie în profesiunea sa, cel puțin din două motive: în primul rând, pentru că este practic imposibil să se sintetizeze într-un număr limitat de ani de studiu, întregul tezaur de cunoștințe existent la un moment dat într-un anumit domeniu,oricât de îngust ar fi el; în al doilea rând, pentru că multe cunoștințe din domeniul respectiv sunt descooperite după terminarea școlii, când absolventul se găsește deja în perioada activă a vieții sale. De aceea, școala trebuie

să dea elevului sau studentului nu numai cunoștințe ci, să-l învețe să învețe. Omul modern învață toată viața. De aici necesitatea organizării unei educații permanente.

Există în principal două forme de educație permanentă: cursurile postuniversitare destinate specialiștilor într-un domeniu relativ îngust și universitățile populare destinate publicului larg și care urmăresc realizarea unui nivel general de cultură cât mai elevat. În cele ce urmează ne vom referi la acestea din urmă.

În țara noastră sunt cunoscute forme de răspândire a culturii

(Continuare în pag. 6)

PLEDOARIE PENTRU ÎNVĂȚAREA FORMATIVĂ

Acad. STEFAN MILCU

Un editorial consacrat "învățării", din revista "OPINIA NAȚIONALĂ", editată de Fundația "România de Mâine" care patronează și o unitate de învățământ superior, se impune atenției noastre pentru problemele complexe ale acestui concept care, datorită informatizării învățământului și progreselor făcute în neuropsihologie, ce intervin în învățare, aceasta a suferit profunde modificări.

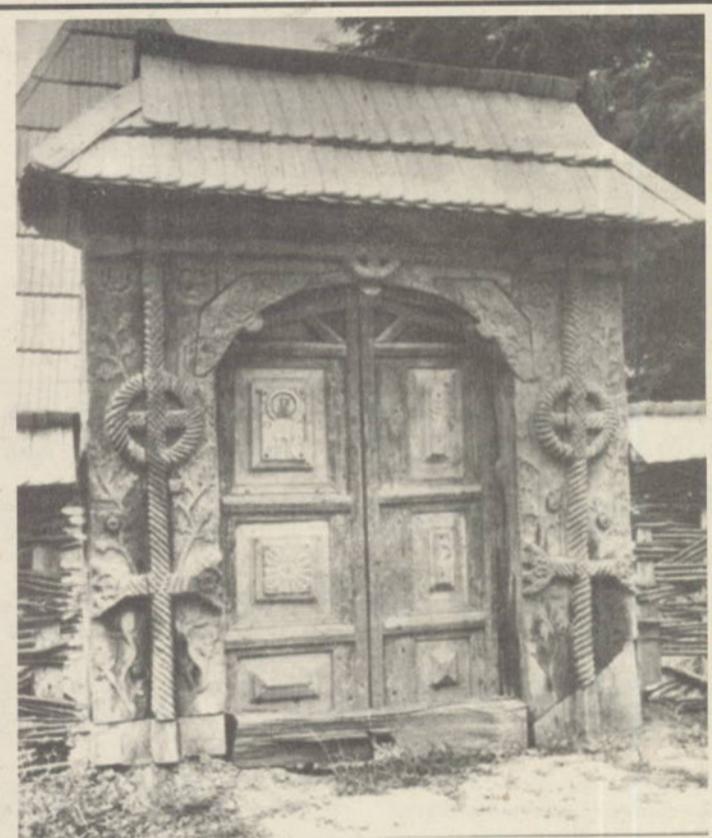
În formularea simplă, învățarea înseamnă dobândirea de cunoștințe transmise prin un / de un personaj abilită în învățământ. Se poate observa că fiecare termen implică precizări, îndeosebi termenul de cunoștințe. Nu-i de mirare că învățarea, ca și noțiunea de cunoștință au constituit obiective ale teoriei cunoașterii, implicate în diferite teorii filosofice și în psihologia pedagogică.

Învățarea asistată de calculator, caseta cu prezentarea audiovizuală, dificultățile realizării sistemelor expert și, în general, a inteligenței artificiale, au evidențiat, pe de o parte, complexitatea învățării și rolul hotărâtor ce-l are sistemul neuropsihic în receptarea, memorizarea, integrarea semnificativă, dar și capacitatea de "redare" a cunoștințelor prin aducerea lor în actualitate.

S-a impus, datorită acestor factori și operații, echivalarea cunoștințelor transmise și receptate prin învățare, în informații dobândite prin activitatea personală sau emise de un transmitător și receptate senzorial. S-a pierdut astfel din capacitatea formativă a cunoștințelor prin caracterul lor elementar informativ, cu tendința de simplă înregistrare a informațiilor, fără integrarea lor semnificativă care contribuie la formarea personalității, realizabilă prin interconexarea neuronală în procesul de cunoaștere.

Ar fi o eroare să negăm, din această cauză, necesitatea metodei informative și a tehnologiei moderne folosite. Pentru a depăși, totuși, limitarea elementar-informativă și necesară comentarea lor, dialogul și compararea datelor în perspectiva dinamică a evoluției procesului de cunoaștere.

Folosind aceste procedee, în care noul nu elimină aspectele pozitive ale tradiției, învățarea devine formativă în realizarea personalității, a caracterului și comportamentelor interumane și sociale.

Arhitectura populară românească, domeniu în care poporul nostru a dat creații de certă valoare, ne-a prilejuit ilustrarea acestui număr al revistei cu imagini ale unor modele reprezentative din Maramureș, Vâlcea, Prahova, Alba și Dobrogea.

MIRCEA DRUC: Partidul Național al Reîntregirii "cheamă la sfat" pentru a opri anihilarea mișcării unioniste

pag. 2

În acest număr:

Acad. ANGHEL N. RUGINĂ

• Teoria și practica economică în epoca de tranziție și după.

pag. 3

Acad. ION COTEANU

• Însemnări la rubrica "Mult e dulce și frumoasă..."

pag. 2

COLEGIILE

REVISTEI "OPINIA NAȚIONALĂ"

Colegiul pentru reformă și relan-

sarea economiei naționale:

- Acad. Alexandru Bârlădeanu
- Acad. Anghel Rugină
- Acad. N.N. Constantinescu
- Acad. David Davidescu
- Prof. dr. Constantin Ionete
- Prof. dr. Ivanciu Nicolae-Văleanu
- Prof. dr. doc. Alexandru Zanfir
- Prof. dr. Mircea Druc
- Prof. dr. Alexandru Albu
- Prof. dr. Mihai Părăluță
- Prof. dr. Gheorghe Zaman
- Prof. dr. Petre Mălcomete
- Prof. dr. Gheorghe Răboacă

Colegiul pentru problemele ști-

inței și învățământului:

- Acad. Ștefan Milcu
- Acad. Radu Voinea
- Acad. Ștefan Pascu
- Acad. Ion Coteanu
- Acad. Cristofor Simionescu
- Acad. Ștefan I. Ștefănescu
- Prof. dr. Liviu Maior
- Prof. dr. Grigore Brâncuș
- Prof. dr. Emil Tocaci
- Prof. dr. doc. Grigore Posea
- Prof. dr. Gheorghe Secară
- Prof. dr. g-ral (rez.) Emil Mihuleac
- Prof. dr. Ion Popescu-Argeșel

Colegiul pentru problemele culurii și artei:

- Acad. Eugen Simion
- Radu Beligan
- Grigore Vîieru
- Paul Everac
- Dinu Săraru
- Prof. dr. Ion Dodu Bălan
- Prof. dr. Victor Giuleanu
- Prof. dr. doc. Alexandru Tănase
- ști socială în România:
- Prof. dr. Aurelian Bondrea
- Prof. dr. Mitropolit Antonie Plă-
- mădeală
- Prof. dr. Ioan Scurtu
- Adrian Păunescu
- Prof. dr. Ion Rebedeu
- Prof. dr. Ion Popescu

- Prof. dr. Gheorghe Cazan
- Prof. dr. Ion Tudosescu
- Prof. dr. Tiberiu Nicola
- Prof. dr. Virgil Constantinescu
- Colegiul pentru doctrine politice și probleme ale relațiilor internaționale:

- Valentin Lipatti
- Prof. dr. Floarea Dudiță
- Prof. dr. Mircea Nicolaescu
- Prof. dr. Marin Voiculescu
- Ion Mărgineanu
- Dan Lăzărescu
- Prof. dr. Ion Zară
- Prof. dr. Constantin Mecu
- Prof. dr. Marin Nedelea
- Prof. dr. Constantin Vlad

Colegiul pentru problemele sănătății și protecției sociale:

- Acad. Nicolae Cajal
- Acad. Constantin Bălăceanu-Stolnicu
- G-ral dr. Gheorghe Niculescu - membru de onoare al Academiei Române
- Prof. dr. doc. Iulian Mincu
- Prof. dr. doc. Victor Ciobanu
- Prof. dr. Caius Traian Dragomir
- Prof. dr. Andrei Fircă
- Prof. dr. Dorin Sarafoleanu
- Prof. dr. Ioan Pop D. Popa
- Prof. dr. Ștefan Costea
- Prof. dr. Mihai Dumitrescu

Colegiul pentru problemele justiției, statului de drept și democrației:

- Acad. Valentin Georgescu
- Acad. Ion Filipescu
- Prof. dr. Vasile Gionea
- Prof. dr. Antonie Iorgovan
- Prof. dr. Adam Popescu
- Prof. dr. Nicolae Popa
- Prof. dr. Ion Neagu
- Prof. dr. Andrei Popescu
- Prof. dr. Ionel Cloșcă
- Prof. dr. Mihai Merfea
- Prof. dr. Mircea Stroia

Director:
Prof. dr. AURELIAN BONDREA

MIRCEA DRUC:

Partidul Național al Reîntregirii "cheamă la sfat" pentru a opri anihilarea mișcării unioniste

La recenta conferință de presă, organizată de Consiliul Național al Reîntregirii și Partidul Național al Reîntregirii, sub președinția d-lui MIRCEA DRUC, a fost înfățișată pe larg criza acută din Republica Moldova, posibila ei evoluție sub impactul demersurilor inițiate de rusofoni și susținute de cozile lor de topor pentru ca teritoriile de peste Prut (și nu numai) să fie atrase definitiv în orbita imperială a Moscovei. S-a vorbit, în prezență și cu participarea unor martori oculari, despre martirajul populației românești, despre tributul greu de sânge și de suferințe morale fără seamă cu care a fost plătit atributul de român și renașterea românească a Basarabiei, despre îndatoririle conștiinței noastre naționale, rezultate din adevărul incontestabil că astăzi "soarta României se hotărăște pe frontul de Est". Rugat de revista "OPINIA NAȚIONALĂ" să sintetizeze semnificațiile acestei conferințe de presă, dl. MIRCEA DRUC ne-a înmânat următorul comunicat:

În urma ocupării sovietice, după cel de al doilea război mondial, România a pierdut 11 județe: Bălți, Soroca, Tighina, Orhei, Lăpușna, Cahul, Ismail, Cetatea Albă, Hotin, Cernăuți și Storojineț, precum și

tinutul Herța. Primele șase județe au fost incorporate în așa-zisa Republică Sovietică Socialistă Moldovenească. Instaurarea regimului sovietic a provocat un exod masiv de populație, apreciat la aproximativ 800 de mii de oameni - de origine română, germană, poloneză, ucrainiană, găgăuză etc. Concomitent, alte sute de mii s-au pierdut ca urmare a mobilizării totale, efectuate de sovietici în 1944, an în care a fost trimisă pe front la Königsberg, în Prusia Orientală, pe Oder și la Berlin toată populația masculină a Basarabiei între 14 și 50 de ani. Au fost băgăte în luptă, fără pregătire, drept carne de tun. Au urmat foamea provocată din 1946-1947 și deportările din 1949-1951. Pe parcursul următoarelor decenii, creând șomaj, în special în mediul rural, autoritățile sovietice au continuat să depopuleze teritoriile românești de elementul autohton, amplasând aici circa un milion și jumătate de coloniști de origine rusă și ucrainiană.

Teritoriile românești, înstrăinate ca o consecință a pactului Ribbentrop-Molotov și a expansionismului sovietic, au împărtășit soarta celor trei țări baltice: Lituania, Letonia și Estonia. După desfășurarea imperiului sovietic (august 1991), țările baltice, ducând o politică consecventă au reușit să-și obțină independența, precum și statutul de națiuni libere. Cu totul altul este desti-

"MULTE DULCE ȘI FRUMOASĂ..." (XIV)

Acad. ION COTEAU

Ce este un FLAGRANT

Un exemplu negativ al modului în care o formulare luată din limbajul juridic "deraiază" din cauza greșitei interpretări a unuia din termeni, ne-a fost sugerată de perseverența unora de a spune și a scrie l-a prins sau a fost prins în flagrant și ne dă dreptul să credem că cine nu este de bine de rău familiarizat cu limbajul juridic poate să-și închipue că flagrant numește ceva, un obiect sau o idee ca un substantiv.

Dacă ar fi însă mai atent și mai curios, ar deschide un dicționar și ar afla că flagrant este adjecțiv, și ca atare indică însușirea unui nume, respectiv a unui fapt și, mai ales, că înseamnă "evident, clar, incontestabil". Dacă această constatare îi va deschide pofta să umble după adjecțivul în cauză prin dicționarele către care a fost împins după ce unul dintre ele îi va fi sugerat că la noi flagrant e împrumutat din franceză, va vedea că există nu numai în limba din care l-am luat noi, ci și în italiană, în spaniolă, în portugheză și în engleză, peste tot ca adjecțiv cu înțelesul arătat și de aceea poti spune foarte bine și o eroare flagrantă, o proștie flagrantă, ba chiar un fatalism flagrant.

În cele din urmă, va mai afla că are a face cu un termen latinesc adoptat de limbajul juridic după secolul al VI-lea din codul lui Justinian, unde apare asociat cu delict (in flagrante delicto) și își va zice poate în sinea lui că de aici i se trage lui flagrant înțelesul peiorativ. Înțadevăr, înainte nu-l avea în exclusivitate, în latinește, se spunea și în flagrante libertate, adică în "plină

nul acelei părți a României care și la ora actuală aparține de Republica Moldova și de regiunea Cernăuți - Ucraina.

În prezent, președintele Republicii Moldova, domnul Mircea Snegur "cheamă poporul la sfat", organizând un sondaj de opinie (un referendum mascat) preconizat să aibă loc în luna martie 1994, după alegerile parlamentare din februarie. Tot din inițiativa președintelui de la Chișinău, sămbătă 5 ianuarie a.c., a avut loc Congresul "Casa noastră - Republica Moldova", întrunire la care a decretat revenirea la doctrina țărăstă și bolșevică privind existența a două popoare, român și moldovenesc, precum și a două limbi, română și moldovenească. Mai mult decât atât, domnul Mircea Snegur pretinde că cele șase județe (din cele 11 răpite României) asigură și reprezintă renașterea statalității Moldovei istorice. Acest lucru constituie o negare a întregii istorii moderne a românilor, istorie marcată de unirea celor trei state la 1600 de către Mihai Bravu, Unirea Principatelor de la 1859 și Mareea Unire de la 1 Decembrie 1918.

"Inițiativile" conducerii de la Chișinău au drept scop scoaterea în afara legii a mișcării unioniste de dincolo de Prut, a mișcării de reinregire a țării, îndepărtarea definitivă

strălucire a libertății" sau în altă traducere "într-o libertate scliptoare".

Înțelesul peiorativ s-a extins prin codurile penale care au imitat pe cel al lui Justinian, pentru că s-a dovedit că este important să se arate că un delict (furt, atac înarmat, crimă etc.) a fost descoperit în timpul producerii lui și este vizibil mai explicit în comparație cu "a fi prins sau surprins asupra faptului", prin care se subliniază făptușul, și nu caracterul specific al delictului.

În flagrant delict, ordinea cuvintelor, cu flagrant pe primul loc, se datoră preluării din legislația idiomurilor în care adjecțivul se așează în mod curent înaintea substantivului. În românește, el vine mai des după substantiv. De aceea se și zice întreprindere comercială, associație sportivă, lege organică etc.

Indiferent însă dacă se va spune flagrant delict sau delict flagrant, de dorit este să se evite utilizarea lui flagrant singură, ca și cum ar însemna și delict, fiind că nu-i adevărat.

Să încheiem sau să "FINALIZĂM"

În limbajul juridic și în cel administrativ din ultima vreme se spune din ce în ce mai des că "o anchetă s-a finalizat", că "un proces-verbal se finalizează", că ceva "e în curs de finalizare" etc. De la prima vedere rezultă că finaliza este sinonim cu "a încheia, a termina, a duce la capăt". El este un englezism patruns recent la noi și e înrudit cu final-finală, finalist și finalitate, primele in-

a celor șase județe de România pentru a consfinții practic un dictat imperial.

Partidul Național al Reîntregirii nu contestă dreptul unui președinte de a se sfătu î cu poporul său, după cum nu neagă nici dreptul coloniștilor ruși și ucrainieni veniți în timpul ocupației sovietice în aceste ținuturi, de a intra în componența "poporului" domnului Snegur. Dar odată ce domnia sa invocă normele dreptului internațional în acțiunile sale preelectorale, îi reamintim că nu numai cei veniți, ci și cei refugiați din teritoriile românești, precum și urmășii lor fac parte din popor, indiferent dacă locuiesc în altă parte a României, în Kazahstan sau în Siberia, în țările Europei sau pe alte continente. Nici Ribbentrop, nici Molotov n-au organizat "sondaje de opinie" sau referendumuri pentru a-i întreba pe cei ce urmau să devină refugiați dacă sunt de acord să-și abandoneze căminele, satele și orașele de teamă tancurilor sovietice.

Deciziile majore necesită întradevăr referendum, dar atunci întregul popor român are dreptul să fie consultat. Indiferent de campania de deznaționalizare

strate mai mult în limbajul sporturilor. Final apărea uneori și în formulari mai pretențioase ca: în final constatăm (că) pentru "în cele din urmă constatăm(că)" sau "în concluzie constatăm..."

În engleză, final, finality și finalist vin indiscutabil din franceză, unde cuvintele corespunzătoare se grupează cu substantivul (la) fin, dar un verb asemănător cu cel englezesc mai sus citat nu există. El a fost făcut în engleză, pornindu-se, desigur, de la finality" situația sau însușirea de a fi final". Finalise nu are a face cu francezul fin, deși un fin există și în engleză, numai că el denumește coada și înțatoarele peștelui, deci iese din discuție.

În românește, datorită unui număr mare de verbe care se termină în -iza, transparente ca mod de formare, orice vorbitor mai instruit le recunoaște baza. E clar, de exemplu, că actualiza este actual + iza, că banaliza este banal + iza, canaliza este canal + iza, orășeniza, orășean + iza, spitaliza, spital + iza, etc. etc.; unele formate din adjective, altele din substantive. Ele pot proveni însă și prin înlocuirea unui sufix al unui substantiv cu -iza. În felul acesta s-a format în franceză mécaniser. Punctul de plecare a fost mécanisme, căruia, după eliminarea sufixului -isme, i-a adăugat -iser și a fost creat astfel verbul respectiv. Dovada concluzientă că aşa s-au petrecut lucrurile o avem în faptul că mécanisme este mai vechi cu aproape un secol față de mécaniser.

Deși nu este făcut pe terenul limbii române, finaliza ar putea da impresia că a rezultat și el din aplicarea unui model mécanisme - mécaniser, fiind că, alături de contabilitate, avem contabiliza, alături de formalitate pe formaliza și altele ca acestea chiar dacă se pornește de la alt sufix, respectiv de la -itate. Dar faptul că finaliza nu a apărut în acest mod rezultă din sensul lui. El nu denumește "acțiunea de a atinge un scop, de a avea o finalitate", cum să ar cuveni dacă l-am fi format noi din finalitate.

Poate n-ar fi rău, aşadar, să lăsăm pe finalise celor care l-au creat, iar noi să folosim formularile noastre tradiționale.

"Drept pentru care", nu finalizăm, ci "încheiem" pur și simplu această scurtă notă de cultivare a limbii române.

forțat și de genocidul, comise de ceni la rând de autoritățile țările și sovietice, întreaga Basarabie, nordul Bucovinei și ținutul Herța au fost, sunt și vor rămâne teritoriul naționale românești.

În condiții grave, create sub auspiciile președintelui de la Chișinău, Partidul Național al Reîntregirii cheamă la sfat pe toți refugiații din cele 11 județe înstrăinate, precum și pe urmășii lor, indiferent de domiciliul lor actual. Acest referendum organizat de Partidul Național al Reîntregirii se va desfășura concomitent cu sondajul de opinie din Republica Moldova.

De asemenea, în viitorul apropiat, Consiliul Național al Reîntregirii (fondat la 24 ianuarie 1992) va convoca primul Congres Mondial al Refugiaților (români, germani, evrei, găgăuzi, ucrainieni etc.), originari din județele Bălți, Soroca, Tighina, Lăpușna, Cahul (Republica Moldova), Ismail, Cetatea Albă (regiunea Odessa - Ucraina), Hotin, Cernăuți, Storojineț și ținutul Herța (regiunea Cernăuți - Ucraina).

Pentru realizarea acestor acțiuni, Consiliul Național al Reîntregirii și Partidul Național al Reîntregirii solicită susținerea de către toate forțele politice și apolitice, guvernamentale și neguvernamentale din România.

TEORIA ȘI PRACTICA ECONOMICĂ ÎN EPOCA DE TRANZIȚIE ȘI DUPĂ(V)

Acad. ANGHEL N.RUGINĂ

13. De ce leul românesc trebuie neapărat să fie acoperit în aur, argint sau alte produse naturale de valoare?

De ce moneda trebuie acoperită complet, în aur, argint sau alte produse naturale care se găsesc pe piață? Această problemă a fost de mult dezbatută, atât în literatură economică românească, cât și în cea străină, dar niciodată, după părerea noastră, ea nu a fost formulată în toate aspectele ei, adică în conceptul unei filosofii economice integratiste, aşa cum s-a arătat la punctul 12.

În filosofia economică globalistă moștenită de la Keynes și, evident, în strategia macro nu se pune această problemă pentru că în modul de gândire Keynes a inclus numai ceea ce el numea moneda reprezentativă (care de fapt nu e monedă, ci numai un simbol care reprezintă moneda ca o unitate de societății sau contabilitate, cum i-a spus el în *A Treatise on Money*, 1933), adică banul de hârtie și de credit monetizat sau managed currency, pe limba lui. În realitate, de îndată ce a propus strategia macro, el nu a mai avut altă alternativă decât să accepte moneda de hârtie și de credit, fiindcă numai acest tip de bani poate fi manipulat aşa cum cere doctrina de managed currency.

Din fericire sau nefericire, în funcție de poziția cititorului, această filosofie globalistă keynesiană este dată peste cap de principiul imposibilității în practică, pe care Keynes nu l-a cunoscut, acesta nefiind formulat la vremea respectivă.

În aceste condiții problema dacă leul românesc trebuie sau nu trebuie să fie acoperit râmâne deschisă în noua perspectivă oferită de filosofia economică integralistă derivată din formula $S = A + P$. Dar toti economistii clasici și neclasici (cum au fost gânditorii mercantiliști), inclusiv Karl Marx, au considerat aurul și argintul drept materialul cel mai potrivit pentru a îndeplini funcția de monedă universală, adică pe tot globul. Mai exact, până în 1905, când a apărut carteau lui Georg Friedrich Knapp (un jurist și nu economist de profesie) cu titlul *Staatliche Theorie des Geldes* (Teoria statală a banului), toți economistii considerau drept monedă numai banii de aur sau argint pentru epoca modernă. Numai geniu lui Keynes, într-o vreme de confuzie ca cea din epoca Marii depresiuni economice de la 1930, a reușit să întoarcă pe dos mintea aproape a tuturor economistilor din generația sa care au acceptat banii de hârtie și de credit ca monedă normală.

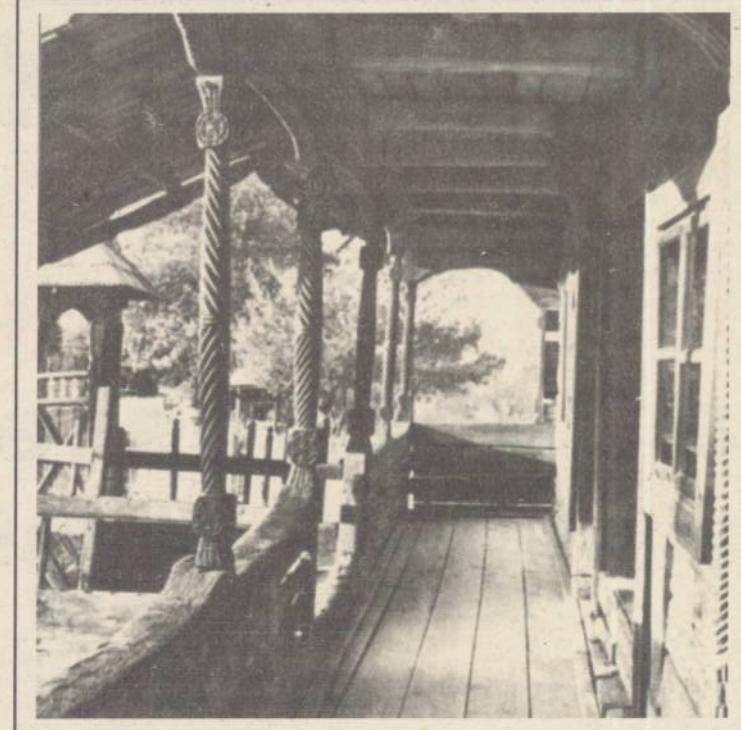
Secretul succesului lui Keynes s-a datorat nu numai confuziei din epoca de la 1930, dar în mod specific și prin soluția lui atrăgătoare ca prin managed currency sau strategia macro s-ar putea rezolva odată pentru totdeauna problema șomajului de masă, care în 1930 amenință societatea din Vest cu o revoluție marxistă de tipul revoluției bolșevice, care luase puterea politică în Uniunea Sovietică și acum se străduia din răsputeri să întindă focul și în restul lumii.

Din acest punct de vedere este foarte greu să-l condamni pe Keynes care, în fond, a salvat Occidentul de o revoluție marxistă. Ca om de știință, a oferit și el ceea ce a crezut că este posibil și folositor pentruumanitate. Un om de știință nu poate face altceva decât, aşa cum se spune în engleză as I see it, adică aşa cum vede el lucrurile prin modul său de gândire. O oarecare vină revine celorlalți economisti care în vremurile aceleia de confuzie au fost lipsiți de

spirit critic de observație cu care i-a învățat pe români Titu Maiorescu și școala lui moldovenească de gândire critică. Iar dacă autorul rândurilor de față a scăpat de acest mod greșit de a accepta o idee (cum se spune în engleză to take for granted), numai fiindcă ea vine de la un nume mare sau un gânditor de seamă, aceasta se datorează foarte mult și sfatului bun dat de mentorul și sprijinitorul meu prof. Victor Slăvescu, la căruia propune Banca Națională a României m-a trimis la studii de specializare mai întâi la Universitatea din Berlin și apoi la aceea din Freiburg I. Br.

Atunci când am plecat la Universitatea din Berlin, în septembrie 1942, domnul Slăvescu mi-a spus: "Noi î-am dat aici ce-am avut și cum am putut. Dar ajuns în Apus să înveță că mai mult și mai ales să dezvolt și să aplici spiritul de observație critic, pe care ca moldovean l-am moștenit de la Titu Maiorescu". Ce bine mi-a prins acest sfat de părinte spiritual! Înaintea mea au mai fost unii tineri români de valoare care au făcut studii economice în Apus, înainte de a începe cel de-al doilea război mondial, dar, după căte și tu, toti au fost seduși de aceeași doctrină discutabilă a lui Keynes, la mare vogă pe atunci.

Au trecut săse decenii de când doctrina lui Keynes în Vest aflată în competiție cu doctrina lui Marx în Est a ajuns să-i cucerească pe cei mai mulți economisti de vază din lume aproape cu un monopol natural. Însă realitățile economice, monetare și financiare după această perioadă, mai ales după 1970, vorbesc o limbă diferită. Doctrina lui Managed Currency și Strategia Macro (scrise cu majuscule), nu numai că nu au rezolvat satisfăcător problema șomajului de masă, dar au creat suplimentar alte probleme la fel de grave, dacă nu chiar mai grave decât cele din 1930: creșterea datoriei publice interne și externe; deficitul bugetar în afara oricărui con-

strucțurare a ramurilor și subramurilor, de modernizare a aparatului de producție și de adaptare, sub aspect calitativ și cantitativ, a forței de muncă la cerințele pieței muncii, evitându-se șomajul de proporții și cronicizarea celui de lungă durată. Contra unor asemenea necesități, investițiile au scăzut în 1990 cu 38,3% față de 1989, cu 25,8% în 1991 și cu 20% în 1992 față de 1991; ca urmare, investițiile din 1992 reprezentau 36,6% față de 1989. În 1993, deși se înregistrează o sporire a investițiilor față de 1992, aceasta nu poate satisface cerințele unei creșteri reale în majoritatea sectoarelor de activitate. Efectul economic este anihilat nu numai de insuficiența investițiilor, dar și de deprecierea lor ca urmare a inflației și devalorizării monedei naționale. Fîresc, formarea brută a capitalului a urmat aceeași evoluție (reprezentând 75% în 1992, față de cel din 1989), afectând negativ înzestrarea tehnică a locului de muncă și construcțiile. O asemenea evoluție vine în contradicție cu tendințele din țările dezvoltate, unde formarea brută a capitalului, cu toate oscilațiile, s-a situat (în perioada 1983 - 1992) între 17,2% și 19,7% în Germania, între 19,3% și 20,8% în Franță, între 19,7% și 20,7% în Italia, între 17,0% și 19,6% în Anglia. La baza menținerii unui asemenea raport al capitalului fix brut față de P.I.B. au stat atât sursele de finanțare interne (autofinanțarea) cât și externe, apelul la credite datorită promovării unei politici de creditare, cu dobânză pe termen scurt și lung, incitatoare. Seria de date statistice, pe perioada 1981-1991 pune în evidență un ecart al nivelului minim al dobânzii de la 3,7% în Germania și 3,6% în Japonia (în 1987) la 20,2% în Italia (1982) și - respectiv - 16,4% în S.U.A. (1981). Ratele mai ridicate coincid unui intens proces inflaționist (Italia) și unei politici de scumpire a creditului cu efect pentru statele debitoare în cazul S.U.A.

În țara noastră, instrumentul economic-credit-dobânză și-a pierdut rolul de incitator la investiții. Inflația promovată în mod sistematic și conștient, menținută la cote ridicate bulversează întregala politică de creditare. Devalorizarea monedei naționale subminează capacitatea investițională chiar a producătorilor cu activitate eficientă, îndemnând nu spre producție, ci spre speculația capitalului bănesc deținut în valută. Se creează un fenomen pervers, schimbând destinația capitalului, fie el în valută sau în lei. Este deci explicabilă încreștinarea cu care se reia activitatea în țara noastră, decalajul care se creează între oferta de bunuri și servicii tot mai redusă și masa monetară stimulată de creșterea

prețurilor și de devalorizarea monedei naționale. Se impune deci o revedere a politicii investiționale, a modalităților de funcționare a sistemului de credit și a pieței schimbului valutar.

Spre deosebire de țările dezvoltate, unde rata șomajului se menține ridicată chiar și atunci când ritmul creșterii este pozitiv, România are șanse de a reduce rata șomajului și folosi căt mai deplin și eficient resursele umane, având în vedere condițiile specifice ale economiei naționale. Dacă în majoritatea statelor dezvoltate restrucțările în și între sectoare, sub impactul progresului tehnic, al industrializării și reindustrializării, au condus la mutații și mișcări în ocuparea forței de muncă sub aspect cantitativ și calitativ, în România acest proces este într-un stadiu de desfășurare. Sfera serviciilor, supărată de ocupare a forței de muncă, în țările dezvoltate, a atins un nivel de saturare, înținând seama că din cei ocupați sunt în sfera respectivă în proporție de 56,0% până la 70,7% (S.U.A.).

Pe orizont scurt dar mai ales îndepărtat sfera serviciilor în România, care detine un loc modest (28% din populația ocupată), va avea o mare capacitate de absorție a forței de muncă. Împlinirea unui asemenea rol face necesară dezvoltarea sferei serviciilor de tip modern cu o structură complexă care să ocupe forța de muncă înalt calitativ, fără a subaprecia și acele activități ce presupun mai puțină calificare și investiții reduse.

Abordarea într-o vizină moderată a sferei serviciilor, cu o structură comparabilă cu cea a țărilor dezvoltate și nu cu a celor subdezvoltate, presupune continuarea procesului de industrializare pe o bază tehnică și tehnologică de înalt nivel care, la rândul ei, generează noi ocupări și profesii. În condițiile actuale, o serie de factori stimulatori ai dezvoltării sferei serviciilor au devenit inhibitori. Ne referim la subaprecierea rolului industriei și rămânerea în urmă în ce privește modernizarea ei, capacitatea redusă de a investi la agenții economici de stat și privați, rata înaltă a dobânzii, devalorizarea monedei naționale, toate acestea erodând nu numai fundamental economiei naționale, dar și veniturile populației și ale agenților economici, cu impact negativ asupra dezvoltării sferei serviciilor. Deci, perspectiva ocupării resurselor umane ține de realizarea unui ritm al creșterii P.I.B. care să genereze, în condiții de creștere a productivității muncii, premise pentru dezvoltarea tuturor sectoarelor de activitate capabile să absorbă și să ocupe căt mai deplin și eficient forța de muncă din România.

QUO VADIS REFORMA? CĂI ALE RELANSĂRII ECONOMIEI

Ocuparea forței de muncă la o rată ridicată este posibilă în țara noastră, în perioada actuală, cu condiția relansării economiei ca un prim pas pentru pregătirea creșterii economice. Dar acest proces trebuie susținut de investiții care să relanseze activitatea din industrie, agricultură și din alte domenii, deoarece va atrage o parte din șomerii existenți.

În evidențierea rolului investițiilor, a impactului acestora în condițiile unei evoluții oscillatorii, ne permitem să dăm un exemplu din S.U.A. - valabil pentru oricare altă țară dacă situația

■ Conf. dr.
Nedelea CHIRĂ PĂRĂLUȚĂ

PUNCTE DE VEDERE ÎN DEZBATERE

FILOSOFIA ROMÂNEASCĂ a fost, este și va fi ea însăși

I. Tradiții ale prezenței românești în filosofia europeană

Este total neproductivă ideea că filosofia românească ar fi prea puțin sau, în orice caz, mult prea târziu consonantă spiritului filosofic raționalist și umanist european. Dacă ne raportăm la condițiile specifice ale constituirii spiritualității românești moderne, am putea spune, dimpotrivă, că, în anumite privințe, meditația de factură metafizică a românilor a premergut unor liniilor de evoluție ale demersului metafizic și etic, dacă nu chiar politologic, vest-european.

În cunoștele învățături ale lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie (în secolul XVI-lea) se pot recunoaște elemente de gândire filosofico-socială și chiar politică cu caracter acționalist pe care abia mai târziu (începând din secolul al XVIII-lea) le-a cunoscut gândirea europeană și le-a formulat (relativ sistematic) în ceea ce s-a numit știință socială și politică modernă. Cu particularitatea că demersurile domitorului înțelept valah au fost pătrunse de un surprinzător spirit umanist de sorginte filosofico-ontologică pe care umanismul occidental nu le-a cunoscut în epocă; datorită faptului că în spiritualitatea românească s-au conservat (într-o accentuată continuitate) fundamentele umanismului renascentist de sorginte bizantin-paleologă (la rândul său, continuator direct al antropologismului socratic și al metafizicii platoniene și aristoteliene pe care Occidentul nu le-a receptat și înțeles de cât mult mai târziu, prin mediere arabă).

În prelungirea acestei continuități bizantine și, totodată, pe temeiul unei ferile sinteze între spiritualitatea răsăriteană și cea europeană se înscrie și făptuirea metafizică a principelui moldovean Dimitrie Cantemir în secolul al XVII-lea și începutul celui următor (sinteză pe care nici un om de cultură europeană nu a realizat-o anterior și nici mai târziu în profunzime). În Divanul sau gâlceava înțeleptului cu lumea sunt prefigurate fundamentele unui umanism modern, puternic împălit cu elemente de raționalism pe care Occidentul încă nu le cristalizase doctrinar în acea perioadă și, în orice caz, nu le-a practicat dintr-o perspectivă propriu-zisă ontologică (raționalismul modern european, împlinit în forma sa clasică în cadrul materialismului secolului al XVIII-lea, a părăsit tradițiile ontologice platoniene și s-a desfășurat aproape exclusiv în limitele științei pozitive a luminilor și a unui ateism de factură neantropologică).

Și în spiritualitatea românească din Transilvania, afărată de timpuriu în contact mai direct cu cea a arealului axiologic vest-european, s-a desfășurat (încă din secolul al XVI-lea) un pătrunzător demers metafizic de factură umanistă. În spațiul transilvan s-a constituit în acest secol un umanism specific epocii reformelor religioase, care în multe privințe a depășit limitele cunoscute de renascentismul clasic vest-european sub auspiciile aristocratismului catolic, treptat tot mai depărtat de idealurile de realizare umană proclamate în Italia secolelor al XIII-lea și XIV-lea. Un astfel de umanism de influență protestantă, cu deschideri mărturisite nemijlocit în susținerea principiului naționalităților, a practicat (cu puternice rezonanțe în

epocă), de exemplu, Nicolaus Olahus. Sunt cunoscute, în această privință, întânsa sa corespondență cu Erasmus de Rotterdam și influența hotărâtoare pe care savantul român a avut-o asupra întregului spațiu politico-axiologic din Europa centrală a acelei vremi.

Desigur, gânditorii amintiți nu au edificat sisteme filosofice, opera lor nefiind înregistrată ca atare în Istoria filosofiei europene, dar nici nu poate fi ignorată influența lor în epocă asupra mediului axiologic european, recunoscută de altfel de contemporani. Se știe, de pildă, că Dimitrie Cantemir a fost ales membru al Academiei din Berlin, iar Nicolaus Olahus a fost considerat, de umanității europene reformatori (între alii, după cum am amințit, Erasmus), ca unul din cei mai mari gânditori din acea perioadă.

Dacă am continua excursul nostru asupra contribuției românești în constituirea a ceea ce am putea numi edificiul metafizic european, nu am putea ocoli materialismul filosofic al lui Vasile Conta. Filosoful român propune, în secolul al XIX-lea, un sistem materialist de gândire nu numai de o mare anvergură, ci și de o înaltă consecvență (avem în vedere, mai ales, fatalismul și ateismul său, solid argumentate științific și logic) și de factură efectiv filosofică (pentru că materia era concepută din perspectivă ontologică, situată la nivelul universalului, al esenței existenței și nu ca sumum al lumii lucrurilor care populează la nivel individual structura infinită a universului). Apreciem chiar că Vasile Conta a ridicat materialismul modern la cele mai înalte cote de constituire ca sistem. În primul rând, pentru că se edifică, după cum am menționat, dintr-o perspectivă ontologică-filosofică și nu numai pozitiv-științifică (așa cum se procedă în cadrul materialismului francez anterior, din secolul al XVIII-lea); în al doilea rând, pentru că depășește contemplativul materialismului anterior (inclusiv al celui februarian din prima jumătate a secolului al XIX-lea) și este deschis unei finalități socio-umane; în al treilea rând, (și poate este cel mai important lucru de amintit), pentru că, depășind mecanicismul anterior, se afirmă ca un materialism evoluționist, aproape de factură dialectică (asociază materia cu devinența, la rândul ei înțeleasă ca irreversibilitate și "ondulație universală").

Ne luăm libertatea (în meditația filosofică acest lucru se îngăduie) de a aprecia intuiția dialectică kantiană ca o expresie a unei creațivități românești de mare originalitate, ca o interesantă anticipare de nivel paradigmatic a ideii "universului pulsatoriu", care se impune tot mai mult atât în microfizică cât și în cosmologia relativistă a secolului nostru. Deci, dintr-o perspectivă (materialiști) modernă Conta s-a situat cel mai aproape de spiritul dialectic (nu numai de sorginte hegeliană) al filosofiei și științei contemporane.

În aceeași ordine de idei, este surprinzător de constatat și faptul că margininea câmpului ondulatoriu de expresie kantiană se întâlnesc și în conceperea de către Lucian Blaga a "spațiului mioritic", ca model stilistic specific creației valorice și existențialității românești, precum și în sugerearea de către Constantin Brâncuși, prin intermediul aceleiași imagini ondulatorii, a structurării "Coloanei infinitului". Am putea aduce în discuție faptul că nu numai reprezentanți de excepție ai culturii noastre majore, ci și totalitatea creatorilor anonimi ai culturii minore românești au instituit valoric sub incidența unei atari matrice stilistice, a cărei structură arhetipală este exprimată exemplar de dorul și

doina românului trăitor în spațiul istorico-geografic situat în interiorul și în jurul arcului carpatic. Ceea ce explică nu numai unitatea de stil a creației valorice românești populare și culte, ci și o anume predispoziție a acestei creații pentru o reflectie ontologică de factură dialectică, după cum se constată, mereu aflată în rezonanță cu spiritul filosofic major al creației valorice europene.

II. Filosofia românească în ultimele patru decenii

1. Continuitate și afirmație

Nu ne putem cantona în narcisism, dar nici în nihilism în demersul auto-reflexiv asupra creației filosofice românești, atât interbelice cât și postbelice. Meditația și construcția filosofică românească n-au fost marginale, ci marginalizate cu neștiință sau cu bună știință în raport cu spiritualitatea europeană. Precum Vasile Conta în secolul trecut, Titu Maiorescu, Lucian Blaga, Constantin Rădulescu-Motru, P.P. Negulescu, Petre Andrei, Nae Ionescu, Mircea Vulcănescu, Ion Petrovici, Nicolae Bagdazar, D.D. Roșca, Dan Bădărău, Tudor Vianu etc. au fost gânditori de talie europeană. Mulți dintre filosofi care s-au format în perioada interbelică au elaborat și publicat lucrările lor de referință după cel de-al doilea război mondial, înscrîndu-se, de asemenea, printre gânditorii de nivel european. Dintre aceștia, Mircea Eliade, Emil Cioran, Ștefan Lupașco, Constantin Noica, Mircea Florian, Anton Dimitriu au avut o mare contribuție la înscrisarea cugetului românesc la cotele cele mai ridicate ale spiritualității europene și, implicit, au influențat hotărâtor creația filosofică și culturală românească originală, în general, în această a doua jumătate a secolului al XX-lea (cu toate avatarurile ideologice prin care a trecut creația de valori în țara noastră în acest interval de timp).

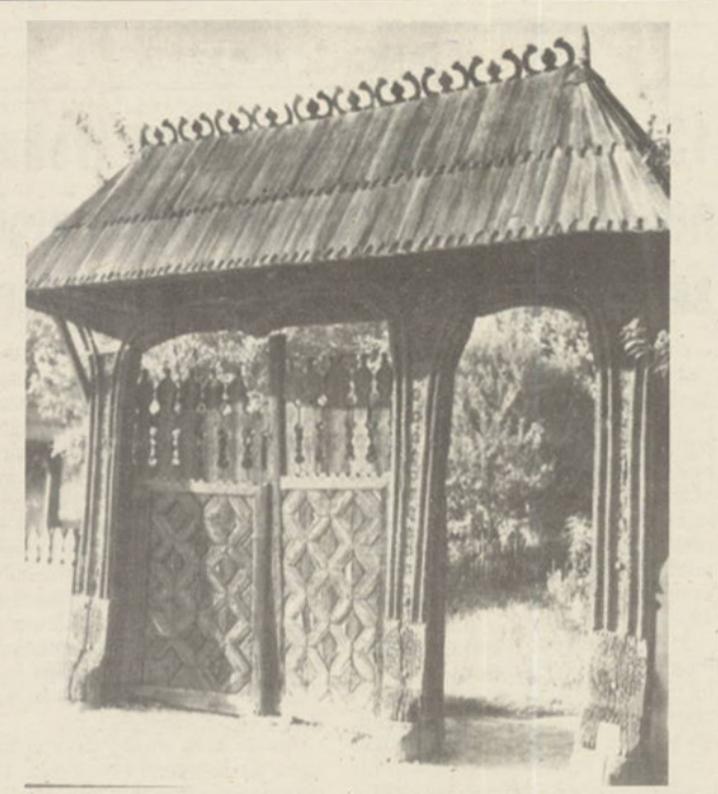
În contextul lucrativ comun al gânditorilor generației anterioare și al generaților de gânditori ai acestor ultime patru decenii (supuse, după cum se știe, unor puternice presiuni ideologice-dogmatice), în cultura românească s-au afirmat contribuții de seamă în mai toate domeniile discursului filosofic: atât în ontologia și antropologia filosofică, în teoria valorilor și filosofia culturii, etică, estetică, filosofia religiei, în logică și teoria cunoașterii, cât și în domeniul mai noi ale cercetării filosofice, cum sunt logicele modale, logica matematică, logica normelor, metodologia și filosofia științei, filosofia limbajului, teoria acțiunii sociale și praxiologie, pe terenul achizițiilor căror au fost întreprinse interesante reconstrucții în toate domeniile științelor sociale și umane.

Multe din ideile avansate de filosofi noilor generații au fost comunicate și receptate apreciativ în cadrul unor manifestări științifice internaționale (desigur, nu în măsura în care s-ar fi cunovit, datorită unor restricții cunoscute în ce privește participarea românească la astfel de manifestări). De asemenea, după cum este cunoscut, alături de o voluminoasă scriitură filosofică, de comandă, cu caracter apologetic sau de factură marxist-leninistă oficială (reducționistă și fără deschidere ontologică și antropologică specifică metafizicii de tradiție, fără condiționări și finalități operaționale-normative specifice demersurilor logice și epistemologice contemporane), în revistele academice de profil filosofic și de științe sociale au apărut și studii și cărți de rezistență, unele dintre ele recenzente pozitive și chiar traduse în publicații de specialitate de peste hotare. Fapt ce contrazice părerile unora, potrivit căror ar fi existat un vacuum cultural în materie de creație filosofică sau cel puțin o anume retragere a exprimării gândului filosofic în vederea aşteptării unor vremuri mai bune. Cine a avut de comunicat vreun asemenea gând (filosofic), indiferent de dificultățile prin care a trecut publicistica filosofică românească timp de câteva decenii, s-a putut exprima (eventual, cifrat sau

prin practicarea unui stil alegoric și transfigurativ), mai ales începând din anii săptizeci. O dovedesc numărul și calitatea unora din studiile apărute în ultimele două decenii și climatul de dezbatere care s-a înfiripat treptat, fără a mai fi supus vreunei cenzuri ideologice total restrictive ca anterior,

datorită căruia fapt gândirea românească a început să întreprindă eforturi de reconstrucție teoretică și metodologică, racordându-se astfel spiritualitatea europene din epocă.

■ Ion TUDOSECU
(Va urma)

COMPROMISUL...

O primă problemă asupra căreia aș dori să-mi spun opinia este în legătură cu ceea ce aș numi compromisul filosofiei.

I s-a reproșat filosofiei un anumit compromis cu politica partidului comunist. Concret, se vizează acele texte filosofice, de la articolele de ziar și până la studiile apărute în volume sau cărți, în care se fac referiri la documentele de partid. Se impun însă câteva precizări.

În primul rând, cineva nu putea teoretiza atunci și n-ar putea teoretiza nici acum asupra problemelor omului și societății de aici, făcând abstracție de proiectele teoretico-politice care li se propun oficial, acestea fiind cele care trebuie discutate și, eventual, modificate prin alte idei teoretice. Deci, simpla referire la documentele de partid nu este prin ea însăși incriminată.

În al doilea rând, nu toate ideile politice doctrinare, de politică externă sau chiar de politică internă, erau recuzabile. De regulă, doctrina încerca să se mențină în sfera ideilor generoase. Dar una era platformă politico-teoretică și alta realitatea practic-politică. Drepturile și libertățile omului, de exemplu, erau proclamate teoretic, dar nesocotite în practică. Deci, nu simplul acord cu anumite idei din documente este blamabil, ci faptul că acest acord însemană și o consumare la practica politică și, în genere, la realitățile aflate în contradicție cu teoria.

După opinia mea, verificabilă, cei care s-au compromis nu prea au avut de-a face cu teoria, nu prea au profesat filosofia, ci au fost mai degrabă, activiști de profesie. De regulă, din zel politic, aceștia au confundat teoria cu practica, exprimându-și "deplina adeziune" și poleind realitățile tot mai nizine cu adjective tot mai sonore și mai strălucitoare. Dar cei care s-au ocupat de filosofie în mod competent și cinstiți (și mă refer numai la filosofi, dar faptul este valabil și pentru politologi, sociologi, economisti și.a.) au participat la dezbatere sau au scris articole, studii ori cărți în care nu s-au mulțumit să recenzeze ideile documentelor, ci au aprofundat problematica abordată, apelând la lucrări filosofice variate, atât marxiste, cât și nemarxiste. În acest caz, acordul cu unele idei din documente însemna, totodată, și un dezacord cu altele și, mai ales, cu realitățile imperfekte.

...ȘI VALORIZAREA

O altă problemă este aceea a raportului dintre filosofia românească și valorificarea ei. Valorificarea depinde atât de obiectul valorificat, cât și de interesele subiectului valorificator. De exemplu, din filosofia românească nu putem reține alte probleme și idei decât cele pe care ni le oferă, dar selectăm o problemă sau altă, ori nu ne preocupăm de nici una în funcție de interesele noastre. Pe de altă parte, și obiectul valorificat depinde de procesul valorificării. Filosofia românească apare, de fiecare dată, așa cum este apreciată în acel moment dat. Dacă actuala poziție care neagă originalitatea și valoarea filosofiei românești ar fi unică și s-ar perpetua, atunci această filosofie cu problematică complexă, ancorată în specificul nostru național ar înceta să mai exercite un rol asupra orizontului nostru filosofic prezent. De altfel, scopul urmărit de poziția negatoare, o poziție proletcultistă întoarsă pe dos, elitistă, este tocmai acela de a reorienta preocupările filosofice de la noi dinspre problemele grave ale omului și istoriei, ale cunoașterii și culturii etc., probleme deopotrivă universale și naționale, spre motive nesubstanțiale, nesemnificative, dar universaliste, adică valabile pretutindeni și nicăieri, lipsite de accent axiologic și epurat de orice spirit național creator. Sperăm însă și credem că atitudinea realistă, de raportare receptivă la orice creație filosofică de valoare, inclusiv la tot ceea ce este "creație și frumos în rostirea filosofică românească", va ajunge să predomine și să se impună.

■ Ion N. ROȘCA

Încărcându-se de bogăția concretă a lumii sensibile, arta are potențial capacitatea de a revitaliza toate celelalte forme de cultură. Prima care a înțeles și a beneficiat de această virtute a artei a fost filosofia, deoarece însăși geneza acesteia are la bază o experiență lirică.

Odată cu dezvoltarea conștiinței individuale a apărut și orizontul larg al reflectiei lirico-poetice, care elimină frica, spaima, emoțiile violente de panică în fața marilor primejdii care-i înconjurau din toate părțile pe oamenii primitivi, dar și speranța mitologică a începuturilor. Mitologia continuă să fie o coordonată, uneori esențială, a culturii, chiar și după depășirea stadiului de primitivitate.

Primele mari culturi, inclusiv cea greco-romană, sunt în bună parte culturi mitologice, dar o caracteristică ce definește primele creații spirituale de cea mai mare anvergură o constituie unitatea originară a gândirii filosofice și a gândirii poetice. Astfel a fost realizat pentru prima dată dezideratul personalizării, al interioerității subiectului care detine plenitudinea lirică, și prin care se manifestă o atitudine originală față de lume, o primă detașare de măgura nediferențiată a spiritualității primitive. Este vârsta poetică a gândirii filosofice și a umanității în general - o vârstă metaforic creatoare de mituri, când poveștile și miturile erau moduri de viață și nu forme de literatură.

Nevoia de artă se manifestă, de asemenea, în sfera religiei - la început prin arta cuvântului, muzică, arhitectură etc. Primele forme de religie sunt înrudite sub raportul creației cu forme incipiente de cultură mitico-poetică. Se poate elabora nu numai o istorie a esteticii care să aibă în vedere asemenea pasaje din Cărțile Sfinte, dar și o selecție a acestora din punct de vedere artistic. Caracterul filosofico-poetic al anumitor producții religioase este evident (ca fior lăuntric). Începând cu Misterele, Cartea morților, ca să nu mai vorbim de Biblie și de Vede, a căror valoare poetică, îndeosebi Rig Veda, este comparabilă cu a celor mai mari poeme ale lumii. India vedică a dat lumii o lecție sublimă în ce privește modul în care miturile reprezentă o formă de istorie și cunoaștere, o formă de experiență practică, iar conceptul de karman ne arată în ce măsură acțul practic de luare în stăpânire a naturii, asociat cu magia verbului, a dobândit semnificația sacră a unui act religios îndreptat împotriva forțelor maligne naturale sau demonice.

Dacă mitologia, ca și cultura greacă în general, este dominată de principiul estetic care și-l subordonează pe cel moral, cultura indiană și, îndeosebi, mitologia vedică sunt dominate de principiul etic. În Irmul creației din Rig Veda, de pildă, gândul poetic-filosofic atinge o uimitoare forță de pătrundere în magnifica dialectică a zâmislirii cosmosului. Îraționalitatea gândului, afectivitatea, contemplarea estetică armonioasă a universului - totul se convertește în planul conștiinței într-un sublim tragic, deoarece conștiința filosofică și culturală incipientă înregistreză ca un seismograf sensibil nu numai aspectele de grandoare ale universului, dar și catastrofice de tot felul în ordinea naturii și a societății, spectacolul unor prăbușiri în ordinea interioară, în ordinea conștiinței.

Atunci când mariile religii ale lumii se constituie doctrină teologică, depășind forma mitică originară, ele se impregnează de numeroase elemente de cultură laică și caută să-și subordoneze celelalte forme de cultură - îndeosebi arta. Pentru religie constituie arta joacă rolul pe care îl-a avut mitul în culturile primitive arhaice.

Uneori, elementele de artă apar ca moduri de a fi ale fenomenului religios, de cele mai multe ori însă au loc valorizări ale diferitelor arte spre a spori expresivitatea, credibilitatea și seducția acestui fenomen. Cu precizia că relația (sau alianța) religie cu arta nu este simplă, ci tensionată, contradictorie și dinamică.

În raport cu Vechiul Testament,

ARTA centru gravitațional al lumii valorilor

Motto: "Orice artist cu adevărat mare este un savant. Orice savant cu adevărat mare este un artist. Si unul și altul fiind inventatori."

B. Fuller

creștinismul aduce o invenție esențială care, oricărăt controverse ar putea să existe încă, deschide larg părțile artei. Pentru salvarea oamenilor, Dumnezeu renunță la rigoarea monoteistă a Unicului și se metamorfozează în om, își asumă un destin uman, cu toate implicatiile multiple - etice, estetice, antropologice - ale acestui gest. **Creația lumii** este repetată de toate creațiile fără număr care instituie lumea culturii. Au existat și atitudini de dispreț și desconsiderare față de lumea creată a oamenilor, dar însăși slujitorii bisericii nu se pot sustrage tendinței de a oscila între aprecierea omului ca un Deus in Terris (Giordano Bruno) și considerarea lui Dumnezeu ca un mare artist care trebuie să procedeze în opera sa după legile frumosului, într-o manieră umană. În celebra dispută Atena și Ierusalim ridicată de Sestov la o mare tensiune dogmatică sunt puse în joc nu numai două tipuri de cultură religioasă și laică - dar și două tipuri de frumusețe: una pur ideală, folosindu-se de simboluri și alegorii, alta sensibilă, tinzând fără încetare către individualitatea concretă. Hegel vorbește chiar despre o "religie a frumuseții", în care materialul sensibil este înnobilat sub semnul esteticii, omul oscilând între sublimul apolinic al operei cosmice și sublimul dioniac al disarmoniei terestre.

Religia nu se reduce la frumos, dar nici nu se poate lipsi de acesta în măsura în care trebuie să devină experiență umană asumată, trăită. Și totuși, cei care vedeau în artă - mai ales în artele plastice - un pericol pentru religie, redusă la esența ei alienantă, fetișizantă și sacră, nu gresau prea mult dacă avem în vedere că prin frumos, prin valorile artei în general, mai curând sacru și divinul se umanizează, se convertește în elemente profane, decât invers. Problema este mult prea complexă, dar ea nu poate fi tratată aici.

Știința a descoperit mai târziu virtuțile axiologice complexe ale artei, inspirându-se din ele în eforturile ei organizatoare, constructive ori expresive, chiar dacă nu au lipsit nici înainte, în lunga preistorie a științei moderne, filoane trainice de legătură

înșăși Tehnica poate constitui - într-o perspectivă axiologică și în anumite direcții de creație - un factor de unitate între ceea ce Victor Săhleanu numea "știință fierbinte" și "arta rece".

Criteriile stilistice de diferențiere și unificare a câmpului culturii arată că de fertilă este funcționarea unor sisteme axiologice de vase comunicante între artă și știință. Se deschid astfel premise noi pentru conlucrarea și întrepătrunderea celor două zone fundamentale ale culturii - ști-

■ Prof. dr. Al. TĂNASE

CE TRIȘTI SUNT PRUNII SUB ZĂPADĂ!

Omătul a-nvelit cătunul.
E totul alb. Alb e și fumul,
Albe-s cărările și drumul,
Alb e și gerul; alb e Bunul...

E frig cumplit, de crapă prunul!

Amurgul a-nceput să cadă
Si părul tău e tot zăpadă,
Ce triști sunt prunii din livadă!
Ei câte ierni or să mai vadă?!

Si ninge... și ninge pe Pământul ca o minge
Si vreme, trecând, îmi pare că plâng,
Plâng că zidul, la Argeș, pe Ana o strâng,
Ca un lanț muiat în sânge...

Plâng lumea sub zăpadă, pe ascuns, cu flori de zadă.

În cătunul de sub geană
de pădure, orice mamă e o Ană
Si-ntr-un alb făr-de prihană
Eu o văd ca pe-o icoană!

Ninge peste tine, Ană, ninge peste tine, mămă,
Trece vremea, bag de samă...

Ion Dodu BĂLAN

Protecție internațională pentru valori ale culturii noastre

Ca un semn al recunoașterii importantei universale a valorilor culturii românești, Comitetul Patrimoniu mondial al UNESCO a adoptat, recent, o decizie care depășește prin implicații interesele țării noastre. Este vorba despre hotărârea luată de acest for internațional de a se include asemenea valori încontenibile pe lista monumentelor și siturilor culturale care beneficiază de protecție internațională.

De acest statut se bucură adevărate bijuterii ale artei noastre cum sunt: Mănăstirea Horezu, capod-

peră a stilului brâncovenesc, biserici pictate din Bucovina, biserica fortificată Bierțan din Transilvania secolului XV-XVI și-a.

Ce am putea să ne mai dorim decât să fie de bun augur o atare decizie și, mai ales, să nu rămână singulară, ea semnificând nu numai o protecție reală, ci și măsuri pentru ameliorarea condițiilor de păstrare și conservare în aşa fel încât peste secole alte și alte generații să aibă sansa de a le cunoaște și admira.

■ A.D.

DILEMELE UNOR ABORDĂRI

(Continuare din pag.1)

Opinia publică nu se reduce la "simple riduri pe marea conștiință" și nu e trezită numai de activitățile senzoriale ale indivizilor. Ea este un fenomen de conștiință destul de complex, dovedit de însuși faptul că oamenii în acțiunile lor sunt nevoiți să ţină seama de opinia publică.

Unii autori afirmă că opinia publică poate fi asemenea cu o "putere anonimă" fiind adesea o "forță publică" și anume dintre acele forțe care nu sunt prevăzute în nici o constituție. În acest sens, propunând "o lectură psihico-afectivă a regimurilor pluraliste", analistul politic Philippe Braud propune să se analizeze cu atenție și discernământ, ceea ce se "spune" în raport cu "cei ce o spun" și "cei ce profită", pentru a se pune realist în lumină raporturile dintre democrație și "estimarea de sine"⁵.

Într-o asemenea perspectivă, merită să amintim aprecierea dată opiniei publice de sociologul român Petre Andrei, care arată că "din experiența de toate zilele, fiecare individ poate constata existența puterii care îl constrângă la anumite acțiuni sau îl oprește de la altele, o putere care-l face să-și înăbușe dorințele și să se conformeze unor reguli nu totdeauna mulțumitoare și ușor suportabile. De ce în săvârșirea acțiunilor noastre ţinem seama de aşa-numita opinie publică? Si de ce invocăm autoritatea ei în materie de judecăță morală, de guvernământ etc.?

Ce este această opinie publică altceva decât judecata colectivității, aprecierea fenomenelor de către grupul social? Opinia publică este una dintre formele tipice de manifestare a conștiinței sociale"⁶.

În ce privește explicarea conținutului opiniei publice ca parte a psihologiei sociale sau includerea ei în formele ideologice ale conștiinței sociale, și în această privință există păreri împărțite.

Reprezentanții curentului psihologic în sociologie consideră opinia publică drept o reflectare a psihologiei sociale, referindu-se la mentalități, credințe, mituri, care se oglindesc în opinia și atitudinea oamenilor. Pentru a caracteriza societatea, asemenea autori afirmă că o societate este un grup de persoane cu aceeași mentalitate, apreciind ei însuși că "această definiție, cu toate că este psihologică, ni se pare că este totuși cea mai obiectivă dintre toate".

A aparține unei societăți înseamnă, în mod esențial, a avea mentalitatea acestei societăți, mentalitatea fiind, în opinia lui Gaston Bouthoul "un ansamblu de idei și de dispoziții intelectuale integrate în același individ, legate între ele prin raporturi logice și raporturi de cretină"⁷.

Dacă opinia publică nu poate, fiind redusă la elemente ale psihologiei sociale, aceasta nu înseamnă că psihologia socială nu are nici o influență asupra formării opiniei publice. Conținutul opiniei publice cuprinde și elemente ale psihologiei sociale, dar nu se reduce la ele; în anumite condiții, asemenea elemente pot să fie chiar precumpănoare. Ele se caracterizează însă prin anumite stări de spirit, tradiții, deprinderi, iluzii, mentalități, prejudecăți, care se formează spontan și se manifestă și în opinia publică. Dar, opinia publică înaintată de peștește, în general, stările de spirit, impresiile, iluziile, ea cuprinzând și

aprecieri fundamentale științifice, verificate de viață, care se formează sub influența conștiinței sociale. Experiența istorică arată că activitatea partidelor politice, a statului, a altor structuri instituționale exercitată o mare influență asupra formării opiniei publice.

Alte abordări plasează opinia publică în domeniul teoriei politice, și conferă valori decurgând din criterii convenționale, cum ar fi assimilarea mecanică a opinioilor unor indivizi sau colectivități eterogene.

Premisa ieșirii din asemenea dileme constă în capacitatea de a evita orice abordare unilaterală, fenomenul numit opinie publică neputând fi redus la una dintre formele conștiinței sociale, deoarece aceasta semnifică reducerea la un anumit aspect, pe cătă vre-

me opinia publică reflectă o multitudine de aspecte ale vieții sociale: politica, economia, cultura, morala etc. Prin urmare, o temă de discutat este aceea a raporturilor dintre democrație și pluralismul opinioilor. În democrația, ea însăși o revoluție începută de secole, are viitorul său, mereu perfectibil și influențat de confruntarea creatoare a opinioilor, cum va încerca să releve un capitol următor.

1) Georges Burdeau, *Méthode de la science politique*, Paris, 1959, p. 388.

2) Idem, pag. 389.

3) Jean Stoezel, *Théorie des opinions*, Paris, Presses Universitaires de France, 1943, p. 182.

4) Philippe Saint Marc, *Progrès ou declin de l'homme?* Stock, Paris, 1978, p. 25.

5) Philippe Braud, *Le Jardin des délices démocratiques. Pour une lecture psycho-affective des régimes pluralistes*, P.F.A.S.P., Paris, 1991.

6) Petre Andrei, *Sociologia generală*, Craiova, 1936, p. 387.

7) *Traité de sociologie*, Payot, Paris, 1954, p. 197.

EDUCAȚIA PERMANENTĂ

(Continuare din pag.1)

În Vechiul Regat, începutul universităților populare este legat de personalitatea strălucitului istoric Nicolae Iorga care a inițiat, la 2 iulie 1908, Cursurile de vară de la Vălenii de Munte. Având ca preocupare fundamentală istoria românilor în contextul istoriei universale, Nicolae Iorga a fost, am putea spune, conștiința națiunii sale, pentru că nu s-a limitat să scrie pagini de istorie, ci și a identificat cu idealurile poporului său, participând la începutul secolului nostru la mișcarea de solidaritate cu țărănește și la înfăptuirea idealului nostru național, iar în anii '30 la lupta antifascistă, căreia l-a căzut victimă.

Cursurile de vară de la Vălenii de Munte au luat ființă în urma cererii unui grup de bucoveni, în frunte cu luminatul dascăl George Tofan, de a cunoaște mai îndeaproape istoria și literatura neamului românesc, predate de un român, în limba românească. Pregătit pentru vizitatorii din Transilvania, Banat, Bucovina și Basarabia, programul prevedea cursuri de istorie, literatură și geografie românilor. Un moment culminant l-au constituit cursurile din 1912 la care au participat câteva sute de intelectuali din toate provinciile locuite de români, în fruntea învățătorilor din Vechiul Regat fiind Ion Mihalache.

Întrerupte în timpul primului război mondial, cursurile de vară de la Vălenii de Munte au fost reluate în 1921, când aceste cursuri au luat denumirea de "Universitate Populară", deși Nicolae Iorga nu fusese cu totul de acord. El milita pentru un caracter științific pur al cursurilor, pronunțându-se împotriva diletantismului și al "vulgărizării" științei. Există o comunitate între profesori și cursanți care, dumînica și în orele libere mergeau împreună în excursii. Selegau astfel prietenii. Profesor era cel ce avea ceva de spus, iar cursant cel ce avea ceva de învățat, rolurile putând să se schimbe oricând, pentru că fiecare avea de învățat unul de la altul, adesea chiar în domenii în care cineva crezuse că a ajuns la forma definitivă a adevărului.

În cursurile de la Vălenii de Munte, Nicolae Iorga arăta că de premedioasă poate fi pentru o societate aflată într-o dezordine gene-

rală, cu îmbogățiri peste noapte în contrast cu mizeria publică generală, lipsă de preocupări etice. Într-o vreme când politicianismul dezbină pe fiii, același neam, aruncându-i în lupte sterpe ce au mers până la acte de violență, Nicolae Iorga trimitea de la Vălenii de Munte îndemnul său la lege, la omenie, la morală.

Este de asemenea marele merit al lui Nicolae Iorga de a fi sesizat că, după primul război mondial, una din problemele importante era aceea a unei sincere colaborări cu minoritățile etnice. La Vălenii de Munte s-au ținut nu numai cursuri pentru minoritățile etnice, dar au fost invitați profesori unguri și sași să vorbească despre literatura maghiară și germană. La cursurile ținute unor vizitatori unguri și germani, Nicolae Iorga le spunea: "Noi nu căutăm să vă obligăm să fiți ceea ce nu sunteți. Aveți întâi datoria de a fi credincioși nației voastre, să-i iubiți, să-i iubiți trecutul. Aveți însă datoria de loialitate. Să mă bucur când văd că știți să împăcați datoria de loialitate a cetățeanului, cu cerința față de nația voastră".

Mentionăm, de asemenea, în perioada interbelică, în Transilvania, mișcarea culturală inițiată la Universitatea din Cluj de profesorul Virgil I. Bărbat, denumită "Extensiunea universitară" în cadrul căreia profesorii de la această universitate țineau sămbăta și duminica conferințe la sate. Aflăm despre această activitate

dintr-o comunicare făcută de profesorul Virgil I. Bărbat la conferința internațională a "Asociației universitare pentru educația adulților" ce a avut loc la Cambridge, în august 1929, în care arăta între altele că dacă democrația însemnează ridicarea la rangul de putere politică a maselor, apare ca o necesitate ridicarea nivelului lor cultural.

Universitatea Populară București, prin preocupările ei, este descendenta directă a cursurilor de vară înființate de Nicolae Iorga la 2 iulie 1908.

Prin testamentul din 16 mai 1918, doamna Elena I. Dalles, din dorința de a perpetua memoria fiului ei, Ioan I. Dalles, iniția o Fundație culturală ce avea ca patrimoniu întreaga ei avere, executor testamentar fiind un for cultural de autoritate - Academia Română. Realizarea prevederilor testamentului și, anume, construirea unei clădiri cu săli pentru expoziții de pictură, de sculptură, de arhitectură, de șesături și cusături naționale și o sală pentru audiiții muzicale și pentru cursuri Asociației Universității Populare din București, a necesitat o importanță perioadă de timp. Fundația "Ioan I. Dalles" a fost inaugurată în luna mai 1932, când și-a început activitatea Universitatea Populară București, care funcționează în acest local și astăzi. Sala ovală a localului fundației, care are o acustică perfectă, a găzduit numeroase conferințe culturale, recitaluri camerale, concerte ale Societății Compozitorilor Români.

După cel de-al doilea război mondial, în anul 1949, s-a înființat Societatea pentru Răspândirea Științei și Culturii (SRSC), iar în anul 1950 s-a constituit Filiala București a acestei societăți. În acest cadru general, în localul Fundației "Ioan I. Dalles" a funcționat Universitatea Populară București. Doi rectori ai acestei universități au ilustrat prin activitatea și prin prestigiul lor cultural și științific instituția de educație a adulților din Capitală: Tudor Vianu și Remus Rădulești.

Estetician, istoric literar, filosof al culturii și scriitor, academicianul Tudor Vianu a adus contribuții deosebite de pe poziții raționaliste la definirea valorii estetice, la reliefarea caracterului specific al artei și a legăturii ei cu viață. Pentru Tudor Vianu arta era forma cea mai înaltă a muncii omenești. El a scos în relief originalitatea literaturii române în contextul literaturii universale, fiind în același timp și un mare teoretician al umanismului.

Personalitate prestigioasă a științelor tehnice românești, academicianul Remus Rădulești, după studii strălucite făcute în Elveția unde a audiat pe cei mai mari fizicieni ai secolului nostru: Albert Einstein, Max Planck, Enrico Fermi, Paul Adrien Maurice Dirac, Wolfgang Pauli și alții, obținând doctoratul la Universitatea din Zürich,

înțors în țară a adus contribuții esențiale în domeniul teoriei câmpului electromagnetic variabil pe conductori masivi, al circuitelor cu parametrii tranzitorii etc. Datorită prestigiului operei sale științifice pe plan mondial, a fost ales Președinte al Comisiei Electrotehnice Internaționale, cel mai înalt for științific din domeniul electrotehnicii. De numele său se leagă coordonarea și redactarea în bună parte a celor două ediții ale Lexiconului Tehnic Român.

Universitatea Populară București a fost tribuna de la care au vorbit, de-a lungul anilor, scriitori ca: Tudor Arhezei, Victor Eftimiu, Alexandru Phillipide, Nichita Stănescu, Demostenes Botez, Zaharia Stancu și alții; oameni de cultură ca: Mihail Ralea, Tudor Vianu, Athanase Joja, Tudor Bugnari și alții; muzicieni ca: George Georgescu, Mihai Jora și alții; filologi și critici literari ca: Iorgu Iordan, Alexandru Rosetti, Alexandru Graur, Boris Cazacu, George Călinescu, Șerban Cioculescu, Vladimir Streinu, Ion Marin Sadoveanu, Edgar Papu și alții; critici de artă ca: George Oprescu, Petre Comarnescu, Ion Frunzetti, Dumitru Suchianu și alții; oameni de știință ca: Emil Condurachi, Constantin Daicoviciu, Constantin C. Giurescu, Andrei Oțetea, Horia Hulubei, Grigore Moisil, Remus Rădulești, Eugen Macovschi și alții; artiști ca: George Vraca, Costache Antoniu, Emil Botta, Stefan Ciubotărașu și alții; artiști plastici ca: Dumitru Ghiață și mulți, mulți alții. Aceste remarcabile personalități ale științei și culturii noastre (am citat numai pe cei ce nu mai sunt în viață) au asigurat Universității Populare din București un bine meritat prestigiu, numărul de cursanți depășind 15 000, fapt care a permis autofinanțarea ei, această instituție de cultură numărându-se printre puținele care nu au fost finanțate de la bugetul de stat. De remarcat și faptul că majoritatea cursanților sunt tineri, sub 40 de ani și doar un număr relativ redus aparțin vîrstei a treia.

Fără îndoială că asupra Universității Populare București ca și asupra altor instituții de cultură din țara noastră s-au exercitat presiuni ideologice în cei 45 de ani de regim comunist. Trebuie însă spus că, datorită faptului că în Consiliul de conducere al Universității se aflau personalități de înaltă înținută profesională (o parte dintre acestea au fost citate mai sus), aceste presiuni erau făcute cu mai mult tact, cel puțin în ultimii ani, chiar cu o oarecare prudență, ceea ce ducea în ultimă instanță la estomparea lor. În modul acesta s-a dat posibilitatea conferențiarilor ca la tribuna Universității Populare București, să rostească nu odată adevăruri în forma în care puteau fi exprimate atunci, pe care însă cursanții le înțelegeau, dobândind astfel speranță și credință într-un viitor mai bun.

(Va urma)

SPIRITUALIZAREA FRONTIERELOR: clarificări conceptuale și direcții de acțiune

Astăzi este unanim admis că principiile integrității teritoriale și inviolabilității frontierelor, laolaltă cu postulatul nerecuperării la forță sau la amenințarea cu folosirea forței și obligativitatea soluționării diferențelor dintre state exclusiv prin mijloace pașnice, constituie punctul nodal al sistemului securității internaționale. Ele sunt, tocmai de aceea, indrogabile, iar valoarea lor universală nu poate fi în nici un caz pusă sub semnul întrebării. Dimpotrivă, interesele bine cumpărite ale tuturor statelor, imediate și de perspectivă, impun respectarea lor cu cea mai mare strictețe și consecvență și aceasta în relațiile dintre toate țările.

O DILEMĂ REALĂ

Datele problemei trebuie să fie însă private și analizate sub toate aspectele lor. Într-o atare optică, nu se poate ignora că - dincolo de rolul și importanța lor în delimitarea teritorială a statelor - "frontierele în ele însă sunt și bariere care divid pe oameni și fac viața lor mai grea", precum observa cu decenii în urmă Nicolae Titulescu. Caracterul bivalent al granitelor este relevat, într-o din lucrările de specialitate americane, în felul următor: "Frontierele sunt simboluri ale independenței și forței unei națiuni, dar ele sunt și surse tradiționale de tensiune și conflicte internaționale".

Cum poate fi depășită atunci această dilemă reală? Iată o întrebare care se cere examinată cu toată atenția în vederea găsirii unor răspunsuri viabile, răspunsuri care, luând în considerare imperativul respectării frontierelor, să evite transformarea lor în obstacole imuabile în calea apropiierii, înțelegerii și cooperării mutual benefice între popoare.

Direcția în care se cer orientate căutările credem că este cea indicată de Nicolae Titulescu, atunci când a formulat dezideratul spiritualizării frontierelor, spiritualizare "constantă și progresivă". Călăuzit de convingerea că "soluționarea retelelor pe care le creză o frontieră nu se poate face prin revizuire", el arăta cu mai bine de șase decenii în urmă: "... Frontieră, aşa cum a fost concepută în trecut, e o grea povară oriunde ai așeza-o, căci ea separă oamenii. Așadar, nu mutând frontieră cu câțiva kilometri mai la est sau la vest se servește mai bine pacea. Ceea ce trebuie făcut pentru a asigura pacea este ca popoarele, în plină sinceritate și fără gânduri ascunse, să lucreze pentru a spiritualiza frontieră prin acorduri de tot felul, în special prin acorduri economice în interesul comun".

Transpunând ideea în planul acțiunilor de politică externă angajate, Titulescu declară în Discu-

sul rostit cu ocazia semnării Pactului Întelegerii Balcanice (Atena, 9 februarie 1934), în calitate de ministru de externe al României: "... Noi suntem gata să întreprindem, împreună cu toți aceia care vor recunoaște definitiv și loial frontierele noastre, o vastă muncă de apropiere economică și politică, care va devaloriza gradat aceste frontiere până la spiritualizarea lor definitivă". Într-o vizionare esențialmente anticipativă, adresându-se parcă generațiilor de astăzi, el afirma încrezător în viitorul spre care se îndreaptă omenirea: "Și când viața internațională va începe să devină ceea ce trebuie să fie, când ea va asigura omului, oriunde să se găsească, drepturile sacre care derivă pur și simplu din ființa lui de om, când noi generațiuni care nu cunosc nimic din urile și prejudecările noastre ne vor lăsa locul, frontieră nu mai are importanță exagerată ce are azi".

Dar ce înseamnă și cum ar putea fi realizată opera de spiritualizare preconizată și schițată, în linile ei principale, de gândirea titulesciană?

REPERE ESENȚIALE

Prima cerință ce va trebui avută în vedere este aceea a unei politici deliberate, conștient orientate în direcția țărilor urmărit. Spiritualizarea frontierelor, problemă destul de complicată în sine, nu poate fi rezultatul hazardului, ci al unei atitudini eminentă pozitive. O astfel de atitudine trebuie să caracterizeze atât orientările politice ale partenerilor, cât și acțiunile lor concrete, pași efectivi pe care ei îl întreprind cu o asemenea finalitate.

Înind vorba, prin urmare, de o opțiune politică fundamentală a statelor implicate aceasta trebuie să și găsească o reflectare corespunzătoare în conduită lor cotidiană. Ceea ce presupune, evident, voînță, consecvență și neabatere din drum, dublate de reciprocitatea eforturilor și mutualitatea avantajelor.

Caracteristica esențială a unei astfel de politici, o politică nouă în substanță sa, ca și în formele ei de exprimare, rezidă în respectul reciproc. Si aceasta pentru considerentul elementar că numai între parteneri ce se respectă unul pe celălalt, care se dovedesc capabili să se debaraseze de restul considerențelor mărunte, îmbibate, cel mai adesea, de o infinită doză de subiectivism, ridicându-se la înălțimea de unde orizontul intereselor lor vitale este cu adevărat sesizabil, o asemenea politică poate depăși domeniul dezideratorilor, devenind o realitate tangibilă.

Pe temeiul respectului reciproc pot și trebui să fie eliminate împotrătoarele sechete ale trecutului, disprețul și aroganța generatoare

de neîncredere și suspiciune, manifestările naționalismului zgomot și agresiv, exclusivismul național și accentele de ostilitate ale unei propagande vădit incintante, acțiunile denigratoare de orice fel, tentațiile revisioniste și expansioniste. Spiritul de toleranță și înțelegere, în contextul unor progrese reale pe calea democrației și făuririi statului de drept, este menit a deveni emblema însăși a unei politici care, desprinzându-se de un trecut adesea păgubitor, este orientată cu necesitate spre viitor. Încetarea culpabilizărilor reciproce apare ca o precondiție esențială pentru instaurarea unui spirit care să marcheze nu numai declinul ireversibil al intoleranței, ci și triumful definitiv al ideii de concordie și armonie.

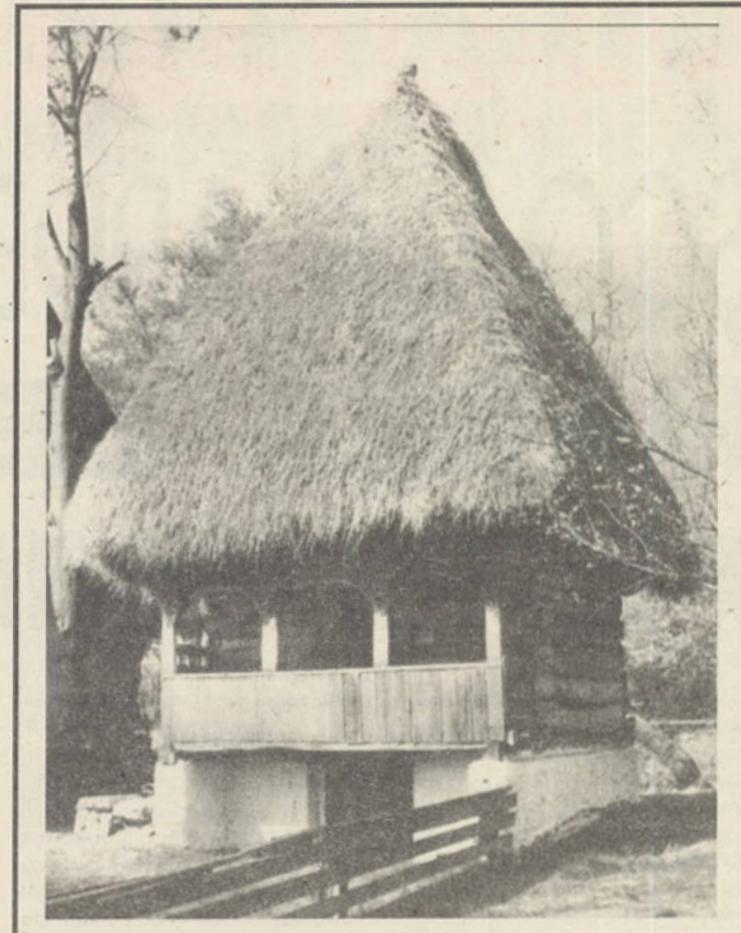
Substanțială în conținut și cât mai diversificată cu putință în formele ei concrete de realizare, politica de spiritualizare a frontierelor este cheamă să marcheze trecerea de la suspiciune la înțelegere, de la stări de încordare la o detensionare continuă, de la simpla proximitate geografică la buna vecinătate, de la ignorare la dialog și la cooperare; o cooperare mereu mai cuprinsătoare, mai dinamică și mai neîncorsetată de bariere artificiale, spre a putea procura avantaje din ce în ce mai mari popoarelor și țărilor participante.

Evident, o spiritualizare autentică a frontierelor presupune o veritabilă reconciliere între țările vecine sau învecinate, ale căror relații sunt grevate de un trecut în multe privințe apăsător sau și de un prezent ce nu s-a demonstrat a fi încă suficient de promițător (în unele privințe fiind chiar apreciat drept neliniștit). Pentru aceasta sunt, în primul rând, necesare o reconciliere a spiritelor, o cultură a păcii și bunei vecinătăți, dar și o armonizare corespunzătoare a intereseelor:

Integarea țărilor Europei Centrale și de Est în structurile europene și euro-atlantice, concomitent cu rezultatele lor benefice sub raport politic, economic, social și cultural, va avea în mod cert și un accentuat impact pozitiv în ceea ce privește desăvârșirea procesului de spiritualizare a frontierelor. Aceasta ca o consecință directă a adeziunii tuturor la aceleași valori și idealuri democratice, a generalizării standardelor legale uniforme în toate domeniile de activitate, a cultivării spiritului de comprehensiune și armonie și, element de particulară importantă, a creșterii nivelului de cultură și civilizație pe care integrarea are vocația de a o promova; dar și ca efect tonifiant al unei noi responsabilități comportamentale derivând din adeziunea la același set de reguli, norme și principii de conduită internațională pe care apartenența la instituții comune o presupune.

TENDINȚE REVIZIONISTE FĂȚIȘE SAU ASCUNSE

Orice program politic ce și propune să contribue la spiritualizarea frontierelor nu poate face, natural, abstracție de complexa și dificila problemă a minorităților. Dimpotrivă, rezolvarea corespunzătoare a acestor probleme, potrivit standardelor juridice internaționale în vigoare, este vizată în modul cel mai direct de o asemenea politică. Progresele înregistrate de legalitatea

internățională în materie de minorități sunt atât de însemnante, încât nu este cătușii de puțin exagerat să se vorbească de existența unui adevarat regim internațional al minorităților.

Pe plan național s-a făcut, de asemenea, un salt imens în acest domeniu, realitate ce nu poate fi contestată. O demonstrație din cele mai eloante o reprezentă constituțiile și diverse acte legislative promulgăte în noile democrații ale Europei Centrale și de Est. Probabil că lucrul cel mai important ce trebuie avut în prezent în vedere este acela al aplicării și respectării standardelor internaționale. Cel puțin în cazul Europei, această cerință, care beneficiază de o unanimă recunoaștere este la ordinea zilei, existând sansa istorică - dacă se dă dovadă de înțelepciune și de bună credință - de a vedea generalizându-se în fapt ceea ce constituie deja o realitate juridică și politică de necontestat.

Dificultățile sunt însă departe de a fi fost complet depășite iar cauzele își au cel mai adesea sorginte fie în nostalgice moravuri și deprinderi imperiale, fie în perpetuarea politicii "stăriilor de influență" sau "zonelor de interes". Ca urmare, una dintre aceste dificultăți este generată de poziția acelor state care se erjează în "protectoare" ale unor minorități ce trăiesc în alte țări, cu care au în comun limba, cultura, religia, pornind de la ideea că ar fi îndrăguite la unele atribuții "speciale", "deosebite", în calitatea lor de "state-mamă".

Este cazul să se sublinieze faptul că o asemenea concepție este eronată în substanță ei, contrară dreptului internațional în vigoare și, în consecință, inacceptabilă. Noțiunea de "stat - mamă", vulnerabilă și lipsită de un suport real în plan politic, este tot atât de străină legalității internaționale, ca și teza "discriminărilor pozitive" față de minorități, conceptul "drepturile colective" ale minorităților ori pretenția "dublei loialități" a cetățenilor minoritari, cu care se află într-o relație de strânsă asociere. Or, este nu numai bine cunoscut, ci și unanim admis că prerogativa de a asigura protecția drepturilor persoanelor aparținând diverselor minorități, conform normelor dreptului internațional și în virtutea principiului suveranității, aparține în exclusivitate statului ai căror cetățeni sunt. Este normal, în aceste condiții, ca tentativa de acreditare a unor concepții inexistente în dreptul internațional, precum aceleia de "discriminare pozitivă" (citește "tratament privilegiat"), "drepturi colective", "dubla loialitate" și "statul - mamă", a căror artificialitate este evidentă, să fie percepută de statele vizate ca fiind expresia unor tendințe de revisionism direct sau de

ghizat.

Si mai grav încă, asemenea pretenții pot aduce în memorie practiciile la care au recurs în preajma celui de-al doilea război mondial regimul hitlerist și alte regimuri fasciste din Europa, de transformare a minorităților din unele țări în instrumente potrivnice intereselor naționale ale acestora, cunoscute sub denumirea de nefericită amintire de "Coloana a V-a". Consecințele nefaste ale acestor practici, față de care nu s-a luat o atitudine hotărâtă la timpul respectiv, ne avertizează împotriva ignoranții sau pur și simplu a uitării lor. Dezvoltându-se gradual, de la simple "concepții" sau "deziderate", aparent neinvocate, la imixtuni și acțiuni directe de destabilizare, subminare și ocupare teritorială întreprinse de cel ce revendică și atunci felurite "atribuții speciale", practicile respective ne amintesc de efectul "bulgărelui de zăpadă", față de care comunitatea internațională nu poate da dovadă de indiferență. Este, în fond, una din demonstrațiile cele mai convingătoare ale faptului că între revizionismul doctrinar și revizionismul efectiv deosebirile sunt doar aparente, cel din urmă fiind o prelungire, o aplicare practică a celui dintâi.

Concluzia demnă de reținut este aceea că soluționarea problemelor minorităților nu se poate concepe în afara cadrului legal internațional, în detrimentul intereselor naționale și integrității teritoriale a statelor ai căror cetățeni sunt. Ea a fost subliniată în termeni lipsiți de echivoc de doamna Catherine Lalumière, secretar general al Consiliului Europei, atunci când a declarat în cadrul conferinței de presă din 7 octombrie 1993, ce a urmat ceremoniei prin care România a devenit cel de-al 32-lea membru al Consiliului: "Trebuie să găsim un echilibru just între revendicările minorităților și cerința ca statul să rămână stabil și unitar".

Transpunând acest concept în termeni juridici, Anexa referitoare la minoritățile naționale din "Declarația de la Viena", din 9 octombrie 1993, conține următoarea prevedere de importanță fundamentală: "În această Europă pe care noi vrem să o construim, trebuie răspuns la această sfidă: a asigura protecția drepturilor persoanelor aparținând minorităților naționale în sănul unui stat de drept, în respectul integrității teritoriale și suveranității naționale a statelor". Iată, așadar, adevărata vizionă europeană, acceptată de totalitatea celor 32 de țări membre ale Consiliului Europei, care trebuie să călăuzească atitudinea statelor în privința acestei importante chestiuni.

■ Dr. Nicolae ECOBESCU

REVISTA

OPINIA

n a t i o n a l ă

TIPOGRAFIA

FED

TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ:
Nicoleta ANGHEL

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA: București, Palatul Sporturilor și Culturii, Parcul Tineretului, Sector 4. Telefon 675.68.45

PERMANENȚE ROMÂNEȘTI

ȘCOALA ARDELEANĂ MAREA LECȚIE A DEȘTEPTĂRII NAȚIONALE

În ultima vreme apar tendințe de confiscare a semnificațiilor Școlii Ardeleană, în sensul situației marelui fenomen de renăștere spirituală românească sub semnul exclusiv al unirii bisericii din Transilvania cu Roma. Dacă Școala Ardeleană s-ar reduce la atât ar intruni o semnificație mult limitată în timp și spațiu, pe cătă vreme tocmai caracterul ei de resurrecție a conștiinței naționale o ridică la înălțimea istorică binecunoscută. Si cel mai bine este evidențiat acest adevăr în moștenirea educațională a Școlii Ardeleană. Ca mișcare culturală antifeudală, vizând în esență eliberarea națională și socială a covârșitoarei majorități a populației din Transilvania - populația românească, Școala Ardeleană și-a făcut un crez înalt din luminarea poporului. De aici un adevărat cult al cărții, toti reprezentanții ei scriu în cele mai variate domenii, concep și se angajează în vaste proiecte editoriale. "Cărțile erau pentru ei cărămizi pentru zidirea lumii. Si ei se simțeau chemați să pună umărul la zidirea unei lumi în grai românesc" (Lucian Blaga). Iar această înțelegere era condiționată de știința de carte, care, spre a fi larg răspândită asupra păturilor populare, se cerea instituționalizate în școli, în cătă multe școli. În felul acesta, învățământul în limba națională devine condiție esențială și, nu o dată, expresie concentrată a întregului program de luptă al Școlii Ardeleană. Cu o intuiție genială, intelectualii transilvăneni au înțeles că drumul spre propriul popor, vital pentru reușita luptelor viitoare, trecea prin organizarea învățământului și un asemenea drum a fost pregătit și urmat cu o dăruire exemplară. Dialectica acțiunii lor de "luminare" era, aşadar, mult mai profundă și din această profunzime s-a ridicat era nouă a școlii naționale românești.

De bună seamă că ecurile iluminismului pătrunseseră și în Transilvania secolului al XVIII-lea, iar o bună parte din ele vizau emanciparea ființei umane prin educație. Subliniind anacronismul învățământului din timpul său, Voltaire arăta necesitatea ca acesta să-și întărească spiritul laic, iar o seamă de filosofi și pedagogi ca Diderot și Herder pledau pentru accentuarea conținutului practic al învățământului, prin introducerea studiului fizicii, geografiei, matematicii, al științelor naturii, mult solicitate în epocă. Ideea educației multilaterale cucerește astfel noi poziții, înțemeiată în bună măsură pe teza că din moment ce toți oamenii se nasc egali de la natură, și accesul lor la cultură trebuie să fie egal. Dar unele din aceste idei aveau în Tările Române geneza lor proprie, răsărită din nevoie rezistenței seculare împotriva visciditudinilor de tot felul, ceea ce a

dus la receptarea activă a iluminismului în această parte a Europei, iar pedagogia înțemeiată într-o atare perspectivă de corifeii Școlii Ardeleană avea să dobândească un profund caracter popular. Așa încât ideile care circulau în Europa secolului al XVIII-lea iluminist au potențat și mai mult concepțiile educaționale ale românilor și le-au întărit conținutul lor revoluționar.

Sunt binecunoscute condițiile în care, după ce la sfârșitul secolului al XVII-lea, Transilvania trecea sub stăpânirea casei de Habsburg, catolicismul încearcă să-și răsfrângă influența asupra populației românești, majoritară și, deci, de care depindea hotărâtor posibilitatea de a stăpâni această regiune. Unirea cu Biserica Romei, ușurată de speranțele pe care populația românească, ortodoxă, dar mai ales iobagă, le nutrează față de egalitatea în drepturi cu cele trei națiuni privilegiate, nu viza, în fond, din partea habsburgilor, decât despărțirea confesională a românilor din Transilvania de frații lor de peste Carpați, spre a putea fi apoi mai ușor deznaționalizați. Acestui scop îi era consacrată inclusiv organizarea învățământului catolic. Si cum învățământul catolic însemna în mare măsură studiul limbii latine, habsburgii sperau ca tocmai prin intermediul acestei limbi să acționeze mai ușor pentru atingerea obiectivului propus. S-a întâmplat însă un fapt, pe cătă de neprevăzut, pe atât de excepțional ca importanță: cunoașterea limbii latine, în loc să ducă la adâncirea noii confesiuni religioase, i-a ajutat pe români să deschopere puternice argumente lingvistice și istorice cu privire la originea lor latină și, implicit, o armă temută de rezistență împotriva asupriorilor naționali și sociali. În felul acesta, ideea originii noastre

latine, care tutelase și polarizase atributele scrisului românesc de pretutindeni, dobândește acum caracterul unui program, iar educația și învățământul își sporesc militantismul național și își amplifică perspectiva social-istorică în tumultul unei mișcări generale, complexe și durabile.

Rareori în evoluția unui popor, o generație nutrește față de educație o pasiune atât de fierbinte cum nutrește reprezentanții Școlii Ardeleană. Apostolatul lor atinge aici culmi nebănuite încât e neîndoibilnic că victoria cauzei lor, cu mult înainte ca istoria să fi consacrat-o, a fost hotărâtă acolo, în umbra gorunilor mănăstirești, în satele săracăcioase, pe câmpuri și pajiști, pretutindeni unde puteau fi adunați laolaltă cățiva copii cu care să se înceapă marea lecție a deșteptării naționale. În cei 12 ani căt funcționează ca director al școlilor naționale românești greco-catolice din Transilvania, Gheorghe Șincai înființează 376 de școli și redactează numeroase cărți școlare. Petru Maior alcătuiește cărți pentru părinți, între care Didahil, adecață învățături pentru creșterea fiilor. Analiza raporturilor dintre părinți și copii îi va priejui lui Samuil Micu stabilirea unor criterii și astăzi actuale în procesul de educare a tinerelor generații. Pentru Ion Budai-Deleanu, temeiurile gramaticii românești pot fi puse cel mai bine în lumină printr-un dialog desfășurat după regulile fundamentale ale didacticii. Toti exponentii Școlii Ardeleană sunt, cel puțin cățiva ani, profesori sau învățători, elaborează manuale, metodici, dicționare, cărți de morală. Dezvoltă, de asemenea, literatură științifică, traducând și adaptând lucrări de fizică, de științe ale naturii cu aplicații la viața practică, de tehnică și economie agrară,

de istorie universală, uneori chiar reguli de politețe. Într-un fel sau altul, toți contribuie la înființarea de școli, toți militează pentru ca formarea omului de orice condiție să se înțemeieze pe știință de carte, iar obiectivul final al învățăturii pentru toate vârstele să fie cultivarea conștiinței naționale.

În chiar procesul organizării învățământului, corifeii Școlii Ardeleană elaborează idei educaționale dintre cele mai închegate și mai avansate pentru timpul lor încât atributul "școală de renovare", conferit de N. Iorga în baza opera-elor istorice, își află un punct de sprijin inclusiv în ideile lor despre formarea tinerilor sau a adulților. Mai întâi, ei îi accentuează educației caracterul etic și național, ca urmare a faptului că românii din Transilvania trebuiau să lupte împotriva unei duble exploatari: sociale și naționale. Ca reprezentanți ai filosofiei luminilor, ale cărei orientări uneori le premerg, alteori le conferă o puternică coloratură autohtonă, ei cultivă consecvent raționalismul. Mergând pe acest drum, Samuil Micu, în Logica sa,

când analizează prejudecările specifice Prunciei, Juniei, Bărbației și Bătrânetelor, avansează "învățătura", sfatul cartezian "ca principale, pentru ce fiștecare spune o ținem adevărată sau neadevarată, mai chiar și mai desfăcut, și mai dezvolt, și mai pre amăruntul să le ispiti, și să le cercăm și nu îndată să judecăm, ci puțintel să așteptăm având îndoială, până ce cu bună trezire, și luare aminte vom cugeta, ca așa cu cunoștință adevărată să fim". În temeiul firii "care poftește... cu mult mai tare și mai strâns de la oameni decât de la dobitoace", Petru Maior vorbește de "datoria firească" a părinților, în raport de "datoria politică" a școlii, subliniind cu acest prilej importanța, adesea de neînclocuit, a educației în familie și, totodată, imperativul convergenței tuturor eforturilor în realizarea unei temeinice educații naționale.

Din moștenirea Școlii Ardeleană dăinuie o seamă de caracteristici care-i sporesc învățământului valoarea socială și națională. Să amintim mai întâi înclinarea către evidențierea temeiurilor, a începuturilor, în legătură cu care Lucian Blaga observă undeva că Șincai, dar mai ales Micu se regăsesc în pasiunea lui Goethe pentru căutarea fenomenelor originare. Să reținem, de asemenea, spiritul de solidaritate, de complinire a eforturilor. Un asemenea spirit a făcut din Școala Ardeleană o mare pleiadă de educatori, cu rol esențial mai cu seamă în acțiunea politică din jurul celebrului *Supplex Libellus Valachorum*, cu implicații atât de profunde inclusiv în destinația învățământului românesc. Vine apoi o anume vocație de ctitor, prin care școala românească a reușit într-un timp istoric relativ scurt să pătrundă în cea mai mică localitate, devenind emblema aspirațiilor populare. Si astăzi misionarismul transilvan intră în însăși rațiunea de a fi a școlii, iar școala ca factor de iradiere culturală își identifică temeiurile în această etapă, fără de care n-ar fi fost posibilă dezvoltarea învățământului nostru național.

■ Adela DEAC

ÎN AȘTEPTAREA LEGII PATRIMONIULUI NAȚIONAL

Pentru fiecare popor și națiune există un spațiu sfânt, sacramental care, dincolo de orice altfel de interes, opțuni, este apărat în chip solidar dintr-un impuls al conștiinței naționale și nu numai. Este ceea ce formează, constituie patrimoniul național care exprimă tot ceea ce s-a acumulat, s-a tezaurizat de către o civilizație culturală în decurs de milenii și secole și prin care respiră viața spirituală a unei societăți. Sunt adevăruri axiomatice, însă în mod flagrant încalcate în această perioadă de tranziție atât de complicată și de dificilă, când în numele democrației și al libertății orice este posibil.

O știre tulburătoare provenită chiar de la Ministerul Culturii pune în evidență dimensiunile dramatice ale stării patrimoniului național, care din 1990 și până acum a fost pur și simplu devastat. O confirmă cele peste 10000 obiecte de patrimoniu care au dispărut pur și simplu fără urmă. Între acestea se află cărți vechi, opere de artă cultă, icoane pe sticlă, flori de mină etc. Se detașează prin valoarea lor de excepție Biblia cantacuzinească, datând

din secolul al XVII-lea, cu care Muzeul Național se putea mândri, pe bună dreptate, și ediția princeps a operelor complete ale lui Goethe, din 1812 (tipărită cu caractere gotice), una dintre puținele care se mai păstrează în lume.

Față de o asemenea situație dramatică, Ministerul Culturii a dat asigurări că a elaborat și a înaintat Parlamentului un proiect de Lege a patrimoniului care cuprinde reglementări dintr-cele mai severe capabile, pe de o parte, să asigure păstrarea cu sfîntenie a valorilor de patrimoniu, iar pe de altă parte, să impună norme riguroase la scoaterea din țară a bunurilor de patrimoniu. În acest fel va putea fi descurajat orice ar catadicșii măcar să facă un gest care ar putea aduce atingere acestor obiecte înscrise în patrimoniul național.

Sunt tot atâtea argumente care pledează pentru ca un asemenea proiect de Lege să fie înscris printre prioritățile reglementărilor ce vor fi puse în discuția PARLAMENTULUI, ridicându-se astfel o stăviloșă în fața oricărei tentații.

■ Mihai IORDĂNESCU

